

SİSTEMATİK DERLEME / SYSTEMATIC REVIEW

Türkiye’de Doğum Sonu Dönemde Spiritüel Bakım ve Uygulamalara Yönelik Yapılan Çalışmaların İncelenmesi: Sistemantik Derleme*Investigation of Studies on Spiritual Care and Practices in the Postpartum Period in Turkey: A Systematic Review*Rukiye DEMİR¹, Resmîye KAYA ODABAŞ², Ayten TAŞPINAR³¹Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Çanakkale, Türkiye²Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Kocaeli, Türkiye³Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Aydın, Türkiye**Geliş tarihi/Received:** 06.04.2022**Kabul tarihi/Accepted:** 16.01.2023**Sorumlu Yazar/Corresponding Author:****Rukiye DEMİR**, Dr. Öğr. Üyesi

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Çanakkale, Türkiye

E-posta: rukiye_kiyimik@hotmail.com**ORCID:** 0000-0003-4649-6403**Resmîye KAYA ODABAŞ**, Arş. Gör.**ORCID:** 0000-0002-4470-0231**Ayten TAŞPINAR**, Prof. Dr.**ORCID:** 0000-0001-7918-2457**Öz****Amaç:** Bu çalışmanın amacı; Türkiye’de doğum sonu dönemde spiritüel bakım ve uygulamalara yönelik yapılan araştırmaların incelenmesidir.**Gereç ve Yöntem:** Sistemantik derleme niteliğindeki bu çalışmada veriler, “PubMed, Cochrane, EBSCOhost, Web of Science, ULAKBİM, Clinical Key, Science Direct, Google Scholar, DergiPark” veri tabanlarında, 2011-2021 yılları arasında, Türkçe ve İngilizce olarak yayınlanan, Türkiye’de yapılan, kesitsel, kalitatif, deneysel ve yarı deneysel araştırmaların geriye dönük taraması yapılarak elde edilmiştir. Tarama sonucunda, belirlenen kriterleri karşılayan 33 araştırma çalışmaya dâhil edilmiştir.**Bulgular:** Araştırmalarda Türkiye’de doğum sonrası spiritüel bakım ve uygulamaların yaygın bir şekilde uygulandığı, doğum sonu bakımında önemli yeri olan bu spiritüel uygulamaların, oldukça çeşitli olduğu ve bu bakım ve uygulamaların en çok; al basmasını (9 çalışma) ve bebeğin sarılık olmasını önlemek için (20 çalışma), nazardan korunmak için (13 çalışma) uygulandığı, bebeğin beslenmesine (8 çalışma), göbeğine (7 çalışma) ve doğum sonu 40. güne yönelik yapılan bakım ve uygulamalar (19 çalışma) olduğu saptanmıştır.**Sonuç:** Türkiye’de doğum sonrası spiritüel bakım ve uygulamalar bölgesel olarak farklılıklar göstermekle birlikte genel olarak yaygın bir şekilde uygulandığı, doğum sonu bakımında gerçekleştirilen spiritüel uygulamaların oldukça çeşitli olduğu, konu ile ilgili literatürde kaliteli ve önemli verilerin ortaya konulduğu sonucuna ulaşılmıştır.**Anahtar Kelimeler:** Kültürel bakım, doğum sonrası dönem, maneviyat, Türkiye.**Abstract****Objective:** The aim of this study is to examine the studies on spiritual care and practices in the postpartum period in Turkey.**Material and Method:** In this study, which is a systematic review, the data were collected in the databases of “PubMed, Cochrane, EBSCOhost, Web of Science, ULAKBİM, Clinical Key, Science Direct, Google Scholar, DergiPark”, published in Turkish and English between 2011-2021, conducted in Turkey. It was obtained by retrospective review of cross-sectional, qualitative, experimental and quasi-experimental studies. As a result of the screening, 33 studies meeting the determined criteria were included in the study.**Results:** In researches, postnatal spiritual care and practices are widely applied in Turkey, these spiritual practices, which have an important place in postpartum care, are quite diverse, and these care and practices are mostly; flushing (9 studies) and it was determined that it was applied to prevent the baby from getting jaundice (20 studies), to protect from the evil eye (13 studies), and about care and applications for the baby’s feeding (8 studies), navel (7 studies) and the 40th day after birth (19 studies).**Conclusion:** Besides postpartum spiritual care and practices in Turkey vary regionally, it has been concluded that it is widely practiced in general, the spiritual practices performed in postpartum care are quite diverse, and quality and important data are presented in the relevant literature.**Keywords:** Cultural care, postpartum period, spirituality, Turkey.

1. Giriş

Modern tıbbın gelişmesiyle birlikte, sağlık hizmetlerine erişim ve sağlık hizmetlerinden yararlanma imkânı artmış, teknolojik yenilikler sayesinde sağlık alanında birçok gelişme yaşanmış, yaşanan bu gelişmelerle birlikte, bireyler sağlık sorunlarının çözümü ya da inançları nedeniyle geleneksel bakım ve uygulamalarını sürdürmüştür (1-3). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) geleneksel tıbbı "sağlığın sürekliliğini sağlama, geliştirme ve tedavi etme amacıyla yapılan farklı kültürel uygulamaların tamamı" olarak tanımlamaktadır (4). Geleneksel bakım ve uygulamalar toplumun inanç, gelenek, değer ve kültürleri ile ilgili yaptıkları tıbbi uygulamalardır ve bu yönde şekillenmektedir. Bu uygulamalar, aynı toplum içinde; bölge, yöre, aile ve kişilere göre farklılıklar göstermekte olup, kadınların hassas olduğu evlilik, doğum, doğum sonrası dönemlerde yoğun bir şekilde yaşanmaktadır (3). Özellikle de doğum sonu dönemde lohusalara ve yenidoğanlara yönelik geleneksel bakım ve uygulamalar sıklıkla yapılmaktadır. Bu uygulamalar genellikle, anne ve bebeği hastalıklardan ve tehlikelerden korumak amacıyla yapılan önlemler niteliğinde birtakım âdetleri, törensel, dinsel ve büyüsel işlemleri içermektedir. Bunun yanında, doğum sonu dönemde spiritüel bakım ve uygulamalarının anne, bebek bakım ve uygulamaları içerisinde önemli yer tuttuğu görülmektedir (3,5).

Spiritüelite, bireylerin ilişkilerini, dünyadaki yerini, hayatı ve ölümü anlama çabasını, yaşamda anlam ve amaç arayışı, hayatı anlama ve kişisel inancı yöneten doğal bir güçtür (5). Spiritüel bakım ve uygulamalar ise; bireyin spiritüel boyutunu besleyen kişinin kendisini daha iyi ve daha güçlü hissetmesini sağlayan uygulamalardır. Spiritüel bakım ve uygulamaların, bireylerin yaşam kalitesini arttırdığı, psikolojik sorunları ve stresi azalttığı, hastalıklarla mücadele etme gücünü arttırdığı, olumlu düşünmeye teşvik ettiği, kendisini daha iyi ve daha güçlü hissetmesini sağladığı belirtilmektedir (1,6).

Doğum sonu dönem, hızlı fizyolojik değişikliklerin ve ebeveynliğe geçişin yaşandığı, yeni rollerin ve sorumlulukların üstlenildiği, doğum yapan kadında önemli sosyal ve duygusal değişimler meydana geldiği zor bir dönemdir (7). Bundan dolayı birçok kültürde doğum sonu dönem, bir "duyarlılık ve olgunlaşma dönemi" olarak ele alınmakta ve toplumun sosyal, dinsel, spiritüel ve kültürel bazı özellikleri ile şekillenen bu dönemde anne ve bebeğin sağlığını korumak için çeşitli geleneksel uygulamalar yapılmaktadır (2,5). Spiritüel bakım ve uygulamalar, kadın hayatının birçok döneminde uygulanmakla birlikte, bu bakım ve uygulamaların bazıları sağlığa zararlı (üç ezan vakti boyunca bebeğin emzirmemesi, kolostrumun bebeğe verilmemesi ve benzeri gibi), bazıları yararlı (annenin yalnız bırakılmaması, beslenmesine özen gösterilmesi gibi), bazıları da ne yarar ne de zarar (bebeğin sarılık olmaması için üzerine sarı örtü örtülmesi) sağlamaktadır (3,4,6,8). Bu nedenle kadınlarla yakından ilgilenen sağlık profesyonellerinin, hizmet verdiği toplumu tanıması, kadını yaşadığı çevrenin özellikleri ile bir bütün olarak değerlendirmesi, doğum sonu dönemde yapılan spiritüel bakım uygulamalarını bilmesi anne ve bebek sağlığının korunması ve geliştirmesi için oldukça önemlidir. Çünkü bireyin kültürü, hemşirelik ve ebelik bakımının bütüncü bir parçasıdır (2,5,9).

Sistematik derlemelerin sağlık bakımındaki önemi, kanıta dayalı uygulamalarda en güçlü kanıtların üretildiği bir araştırma yöntemi olmasından dolayı giderek artmaktadır. Sistematik derleme araştırmaları ile elde edilen güçlü kanıtlar; mevcut uygulamaları değiştirmede, klinik bakımın etkinliğini arttırmada, daha kaliteli ve güvenilir bir bakım sağlamada, bakım rehberleri oluşturmada ve maliyeti azaltmada kullanılabilirler (10). Bu çalışmanın amacı; Türkiye'de doğum sonu dönemde spiritüel bakım ve uygulamalara yönelik yapılan araştırmaların incelenmesidir.

2. Gereç ve Yöntem

2.1. Araştırmanın Tipi ve Zamanı

Bu çalışma, sistematik derleme niteliğinde olup, taramalar Şubat-Mart 2022'de yapılmıştır.

2.2. Dahil Edilecek Çalışmaların Belirlenmesi

Bu sistematik derlemenin çalışma protokolünün oluşturulması ve makalenin yazımı Sistematik Derleme ya da Meta-Analiz Raporunun Yazımında Bulunması Gereken Maddelerle İlgili Kontrol Listesi (PRISMA) takip edilerek yapılmıştır (10,11) (Şekil 1). Çalışmada, 2011-2021 yılları arasında, "PubMed, Cochrane, EBSCOhost, Web of Science, ULAKBİM, Clinical Key, Science Direct, Google Scholar, DergiPark" veri tabanlarında bulunan, ulusal ve uluslararası dergilerde yayınlanmış, yayın dili Türkçe ya da İngilizce olan ve tam metinlerine ulaşılan kesitsel, deneysel, yarı deneysel ve kalitatif çalışmaların geriye dönük taraması yapılmıştır. Veri tabanlarından MeSH'e uygun Türkçe ve İngilizce; "postpartum period/postpartum dönem, spirituality/maneviyat, traditional care/geleneksel bakım, cultural practice/kültürel bakım, Turkey/Türkiye" anahtar kelimeleri ile üzerinden tarama yapılmıştır. İlave çalışmalara ulaşmak için dâhil edilen araştırmaların kaynak listeleri incelenmiş ve gerekli çalışmalar eklenmiştir. Çalışmamızda olası yan tutma (bias) riskini azaltmak için, literatür tarama, makale seçimi, veri çekme ve kalite değerlendirme işlemleri birinci ve ikinci araştırmacılar tarafından bağımsız olarak yapılmış ve tüm aşamalar üçüncü (senior) araştırmacı tarafından kontrol edilmiştir. Herhangi bir çalışma hakkında görüş farklılığı olduğunda üç araştırmacının da bulunduğu bir oturumda tartışılarak uzlaşmaya varılmıştır. Ayrıca çalışmaya başlamadan önce tüm bu aşamalar ile ilgili üç araştırmacının da katıldığı bir oturumda pilot çalışma yapılmış ve ortak yol haritası belirlenmiştir. Çalışmaya dâhil edilebilecek araştırmalar, iki araştırmacı tarafından bağımsız olarak, farklı zamanlarda aynı anahtar kelimelerle arama yapılmış, taramalarda tekrar eden araştırmalar çıkarıldıktan sonra, sırası ile başlık, özet ve tam metne göre seçilecek araştırmalar belirlenmiştir. Ardından üç araştırmacının da katıldığı bir oturumda araştırmalar tam metne göre seçilerek analize alınabilecek çalışmalara karar verilmiştir. Makaleler listelendikten sonra içerik incelemesi yıl sıralamasına göre rastgele yapılmıştır.

2.3. Uygunluk Kriterleri

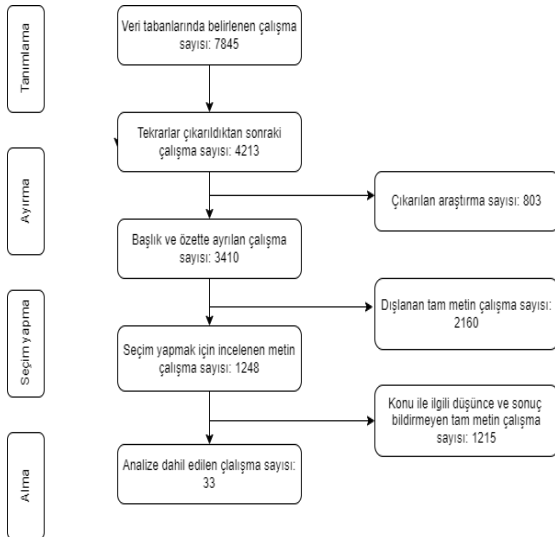
Editöre mektup, derlemeler, olgu sunumları, tezler, doğum sonu ilk 6 hafta dışındaki geleneksel uygulamaları inceleyen araştırmalar dışlanma kriteri olarak belirlenmiş ve değerlendirme kapsamına alınmamıştır.

Bu sistematik derleme için uygun olan araştırmalar aşağıdaki kriterleri (PICOS) karşılamıştır:

- Çalışma grubu (P: Patient): Kadınlar.
- Maruziyet (I: Intervention/Müdahale): Doğum sonu dönemde spiritüel bakım ve uygulama yapma durumu.
- Karşılaştırma (C: Comparison): Yok.
- Sonuçlar (O: Outcomes): Yapılan spiritüel bakım ve uygulamalar.
- Çalışma deseni (S: Study design): Türkiye’de 2011-2021 yılları arasında Türkçe ve İngilizce olarak yayımlanan tanımlayıcı, kesitsel, kalitatif ve deneysel araştırmalar.

2.4. Çalışmaların Seçimi

Sistematik derleme çalışma kapsamına dahil edilecek araştırmaların seçimi, dâhil etme kriterlerine dayalı olarak, birinci ve ikinci araştırmacı tarafından bağımsız olarak yapılmıştır. Taramalarda tekrar eden araştırmalar çıkarıldıktan sonra, sırası ile başlık, özet ve tam metin incelemesine göre sistematik derleme kapsamına dahil edilen araştırmalar belirlenmiştir. Herhangi bir çalışma hakkında görüş farklılığı olduğunda üçüncü araştırmacının da bulunduğu bir oturumda tartışılarak uzlaşmaya varılmıştır. Çalışma kapsamına alınan araştırmaların seçim süreci ile ilgili açıklamalar Şekil 1’de yer almaktadır.

Şekil 1. PRISMA Akış Diyagramına Göre Çalışmaların Seçim Süreci

Geleneksel bakım ve uygulamalar içerisinde bir grup olarak değerlendirilen “spiritüel bakım ve uygulamalar” spiritüel gereksinimleri ve dini uygulamaları da içeren geniş bir kavramdır. Spiritüel bakım ve uygulamalar; bireyin spiritüel boyutunu besleyen kişinin kendisini daha iyi ve daha güçlü hissetmesini sağlayan uygulamalardır ve geleneksel bakımdan bu yönleriyle ayrılmaktadır. Literatür doğrultusunda çalışmamızda geleneksel uygulamalar içerisinde yer alan ve Tablo 2’de sıralanan uygulamalar spiritüel bakım ve uygulamalar olarak kabul edilmiş, çalışmaların seçiminde tabloda yer alan uygulamalar makaleler içerisinden spiritüel bakım ve uygulamalar kapsamında değerlendirilerek seçilmiştir.

2.5. Çalışmaların Metodolojik Kalitesinin Değerlendirilmesi

Sistematik derleme çalışmasına dâhil edilen araştırmaların kalite değerlendirmesi, “The Joanna Briggs Institute” tarafından araştırmacının desenine göre hazırlanmış kalite

değerlendirme araçları ile yapılmıştır (12). Bu çalışmada kullanılan araştırma değerlendirme araçları, “çalışmaya dâhil edilen araştırmaların desenlerine” göre seçilmiştir. Bu araçlardaki sorular “evet, hayır, belirsiz, uygulanmaz” olarak cevaplandırılmış, çalışmalara kalite puanı verilmiştir. Çalışmaların kalite değerlendirmesi sonuçları Tablo 1’de “Kalite puanı” olarak verilmiştir.

2.6. Verilerin Elde Edilmesi

Araştırma verilerinin elde edilmesinde araştırmacılar tarafından geliştirilen veri çekme aracı kullanılmıştır. Bu veri çekme aracı, çalışma deseni, araştırmacının yapıldığı il, örneklem hacmi, spiritüel bakım ve uygulamalara yönelik temalar, doğum sonu döneminde yapılan spiritüel bakım, uygulamalar ve kalite değerlendirme puanlarına ilişkin verilerin toplanmasını sağlamıştır.

2.7. Verilerin Analizi

Çalışmada, yapılan tarama sonucunda başlangıçta 7845 kayıt elde edilmiştir. Sırası ile tekrar eden kayıtların çıkarılması, başlık ve özete göre yapılan inceleme sonucunda, tam metin olarak incelenmek üzere 1248 makaleye ulaşılmıştır. Tam metinler üzerinde yapılan detaylı inceleme sonucunda çalışmaya alınmak üzere, doğum sonu döneminde spiritüel bakım ve uygulamalara ilişkin sonuç bildiren toplam 33 makale seçilmiştir.

3. Bulgular

3.1. Çalışmaların ve Katılımcıların Özellikleri

Sistematik derlemeye alınan çalışmaların 11’inin İngilizce (%33,3) (13,15,19,21,22,25,27,33,35,37,45) ve 22’sinin (%66,7) Türkçe (14,16-18,20,23-24,26,28-32,34,36,38-45) olarak yayımlandığı, çalışmaların 31’inin (%94,0) kesitsel ve tanımlayıcı (13-25,27-40,42-45), birinin (%3,0) kalitatif (26) ve birinin de (%3,0) deneysel (41) tipte olduğu belirlenmiştir. Sistematik derlemeye dahil edilen çalışmalar Türkiye’nin 23 farklı ilinde (Adana, Ankara, Batman, Bitlis, Denizli, Diyarbakır, Erzurum, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Karaman, Kars, Kastamonu, Mardin, Konya, Kütahya, Muğla, Nevşehir, Sivas ve Şanlıurfa) ve yedi bölgesinde olmak üzere, İç Anadolu Bölgesi’nde (9 çalışma) (13,15,16,18,22-24,35,42), Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde (7 çalışma) (19,21,28,31,34,43,44), Doğu Anadolu Bölgesi’nde (5 çalışma) (30,32,36-38), Ege Bölgesi’nde (4 çalışma) (14,25,27,39), Akdeniz Bölgesi’nde (2 çalışma) (20,26), Marmara Bölgesi’nde (2 çalışma) (33,40) ve Karadeniz Bölgesi’nde (1 çalışma) (17) yapılmıştır. Ayrıca iki çalışmanın (41,45) nerede yapıldığı belirtilmemiş olup, bir çalışmanın da yapıldığı yer Güneydoğu ve Doğu Anadolu’daki 23 il (23) olarak belirlenmiştir. Sistematik derlemeye dahil edilen çalışmaların toplam örneklem hacmi 12.827 olup örneklem sayısının 40-2060 arasında değiştiği bulunmuştur (Tablo 1).

3.2. Çalışmaların Kalite Değerlendirme Sonuçları

Çalışmaların kalite değerlendirme puanları; dört çalışmada evet: 8/8, dört çalışmada evet: 7/8, 10 araştırmada evet: 6/8, 10 çalışmada evet: 5/8, üç çalışmada evet 4/8, bir çalışmada 5/10 ve bir çalışmada 5/9 olarak saptanmıştır (Tablo 1). Sistematik derlemeye dâhil edilen çalışmaların kalite değerlendirme aracının maddelerinin %50’sinden daha fazlasını karşıladığı belirlenmiştir. Bu durum, bu sistematik derlemede ortaya koyulan bilgilerin kanıt kalitelerinin kabul edilebilir düzeyde olan çalışmalara dayalı olduğunu göstermesi bakımından önemlidir (Tablo 1).

Tablo 1. Çalışmaların Özellikleri, Verileri ve Kalite Değerlendirme Puanları

Yazarlar/ Yayın yılı/ Yayın dili	Çalışma Deseni	Amaç	Araştırmanın yapıldığı yer	Örneklem Hacmi	Spiritüel bakım ve uygulamalara yönelik temalar	Doğum sonu dönemde yapılan spiritüel bakım ve uygulamalar	Kalite puanı
Açıköz ve ark, 2014 (13) (İngilizce)	Tanımlayıcı	Türkiye'deki annelerin bebek bakımına yönelik uyguladıkları geleneksel yöntemlerin belirlenmesi	Eskişehir	1410	Bebegin sarılık olmasını önlemek için/ Sarılık olduğunda yapılan bakım ve uygulamalar Nazardan korunmak için/ Nazar oldu ise yapılan bakım ve uygulamalar Bebegin göbeği ile ilgili yapılan bakım ve uygulamalar	• Bebeğin üzerine ya da yüzüne sarı örtü, tülbent örtmek: 848 • Bebeğe mavi boncuk, nazarlık, iğne, dini araç gereç (Kur'an-ı Kerim, nazar duası/boncuğu, muska**** vb.) takmak ya da yanına koymak: 639 • Dua etmek/okumak/hocaya okutmak: 948 • Anneyi ve bebeği evde yalnız bırakmamak: 784 • Bebeğin göbeğini anne için anlamı olan bir yere (cami avlusuna, okul bahçesine, hastane bahçesine, toprağa, üniversite bahçesine, zengin bir ailenin evinin bahçesine, gül ağacının dibine) gömmek:1099	Evet: 6/8
Akçay ve ark, 2018 (14) (Türkçe)	Kesitsel	Muğla ilindeki bebek bakımındaki geleneksel uygulamaların belirlenmesi	Muğla	305	Bebegin sarılık olmasını önlemek için/ Sarılık olduğunda yapılan bakım ve uygulamalar Doğum sonu 40. Günde yapılan bakım ve uygulamalar Diğer bakım ve uygulamalar	• Bebeğe altın takmak:7 • Bebeğin üzerine ya da yüzüne sarı örtü, tülbent örtmek: 41 • Bebeği içinde altın, 40 taş, yumurta kabuğu, gelincik suyu vb. olan suda yıkamak: 145 • Bebeğin tırnağını babasının cebinden para alınca kesmek: 7 • Bebeğin tırnağını kesmek için kırkının çıkmasını beklemek: 98	Evet: 6/8
Alparslan ve Demirel, 2013 (15) (İngilizce)	Kesitsel	15-49 yaş aralığındaki kadınların uyguladıkları geleneksel yenidoğan bakım uygulamaların belirlenmesi	Sivas	263	Doğum sonu 40. Günde yapılan bakım ve uygulamalar	• Bebeğin ve annenin kırkını çıkarmak, kırk çıkartma merasimi yapmak: 164	Evet: 5/8
Altıntuğ ve ark, 2018 (16) (İngilizce)	Kesitsel	Konya ilinde doğum sonrası dönemde geleneksel anne bakımı uygulamalarını belirlemek	Konya	291	Doğum sonu 40. Günde yapılan bakım ve uygulamalar Al basmasından korunmak/ Al basmasını önlemek için yapılan bakım ve uygulamalar	• Bebeğin ve annenin kırkını çıkarmak, kırk çıkartma merasimi yapmak: 29 • İki lohusa kadının karşılaşınca iğne değiştirmesi: 30 • Anneyi ve bebeği evde yalnız bırakmamak: 113	Evet: 6/8
Arabacı ve ark, 2016 (17) (Türkçe)	Tanımlayıcı	0-12 aylık bebeği olan annelerin çocuk bakımına ilişkin başvurdukları geleneksel uygulamaların belirlenmesi	Kastamonu	98	Doğum sonu 40. günde yapılan bakım ve uygulamalar Bebegin göbeği ile ilgili yapılan bakım ve uygulamalar	• Bebeğin ve annenin kırkını çıkarmak, kırk çıkartma merasimi yapmak 57 • Anneyi ve/veya bebeği 40. güne kadar evden dışarı çıkarmamak: 21 • Bebeği içinde altın, tuz, 40 taş, yumurta kabuğu, gelincik suyu vb. olan suda yıkamak: 11 • 40. gün misafirlige/ gezmeye gitmek, dışarı çıkmak: 8 • Dini tören düzenlemek, mevlit okutmak***: 2 • Bebeğin göbeğini (evde, Kur'an-ı Kerim, arasında vb.) saklamak: 33 • Bebeğin göbeğini anne için anlamı olan bir yere (cami avlusuna, okul bahçesine, hastane bahçesine, toprağa, üniversite bahçesine, zengin bir ailenin evinin bahçesine, gül ağacı dibine) gömmek: 20	Evet: 7/8
Arisoy ve ark, 2014 (18) (Türkçe)	Kesitsel	Karaman ilindeki annelerin yenidoğan bebeklerine uyguladıkları geleneksel yöntemlerin belirlenmesi	Karaman	443	Doğum sonu 40. Günde yapılan bakım ve uygulamalar Bebegin sarılık olmasını önlemek için/ Sarılık olduğunda yapılan bakım ve uygulamalar Diğer bakım ve uygulamalar	• Bebeği içinde altın, tuz, 40 taş, yumurta kabuğu, gelincik suyu vb. olan suda yıkamak: 118 • Dini tören düzenlemek, mevlüt okutmak:1 • Bebeğe altın takmak: 32 • Bebeğin üzerine ya da yüzüne sarı örtü, tülbent örtmek: 56 • Bebeğin tırnağını babasının cebinden para alınca kesmek: 14 • Bebeğin tırnağını kesmek için kırkının çıkmasını beklemek: 100	Evet: 7/8
Aydın ve ark, 2014 (19) (İngilizce)	Kesitsel/ Tanımlayıcı	Türkiye'de annelerin yenidoğan sarılığının tedavisi için uyguladıkları geleneksel yöntemlerinin belirlenmesi	Şanlıurfa	229	Bebegin sarılık olmasını önlemek için/ Sarılık olduğunda yapılan bakım ve uygulamalar	• Bebeğin üzerine ya da yüzüne sarı örtü, tülbent örtmek: 34 • Bebeği içinde altın, tuz, 40 taş, yumurta kabuğu, gelincik suyu vb. olan suda yıkamak: 21	Evet: 5/8
Bakır ve ark, 2011 (20) (Türkçe)	Tanımlayıcı	Doğum yapmış olan lohusaların ve yakınlarının al basması konusundaki bilgi, tutum, davranış ve inanışlarının belirlenmesi	Adana	94	Al basmasından korunmak/ Al basmasını önlemek için yapılan bakım ve uygulamalar	• Anneyi/bebeğe kırmızı örtü/tülbent örtmek, kurdele bağlamak: 39 • Anne ve bebeğin yanında/yastığının/yatağının altında metal eşyalar, iğne, bıçak, ekmeç, nazar boncuğu, çörek otu, anahtar, dini araç gereç (Kur'an-ı Kerim, çevşen vb.) bulundurmamak: 42 • Anneyi ve bebeği evde yalnız bırakmamak: 11	Evet: 7/8
Bayram ve Devenci, 2017 (21) (İngilizce)	Kesitsel	Mardin ili Kızıltepe ilçe merkezinde yaşayan evli kadınların doğum sonrası dönemde anne bakımına yönelik bildikleri ve/veya uyguladıkları geleneksel yöntemlerin belirlenmesi	Mardin	527	Doğum sonu 40. günde yapılan bakım ve uygulamalar	• Bebeğin ve annenin kırkını çıkarmak, kırk çıkartma merasimi yapmak: 190	Evet: 5/8
Bilgen Sivri ve Karataş, 2015 (22) (İngilizce)	Tanımlayıcı	Doğum sonu döneminde anne bakımına yönelik geleneksel uygulamaların belirlenmesi	Konya	286	Doğum sonu 40. günde yapılan bakım ve uygulamalar Al basmasından korunmak/ Al basmasını önlemek için yapılan bakım ve uygulamalar Diğer bakım ve uygulamalar	• Bebeğin ve annenin kırkını çıkarmak, kırk çıkartma merasimi yapmak: 228 • Bebek doğduktan sonra mevlüt okutmak: 58 • Anneyi ve bebeği evde yalnız bırakmamak: 204 • İki lohusa kadının karşılaşınca iğne değiştirmesi: 12 • Bebek doğduktan sonra fakirlere yardım etmek: 2 • Bebeğin tırnağını kesmek için kırkının çıkmasını beklemek: 24	Evet: 4/8

Tablo 1. Çalışmaların Özellikleri, Verileri ve Kalite Değerlendirme Puanları - Devamı

Yazarlar/ Yayın yılı/ Yayın dili	Çalışma Deseni	Amaç	Araştırmanın Örneklem yapıldığı yer	Hacmi	Spiritüel bakım ve uygulamalara yönelik temalar	Doğum sonu dönemde yapılan spiritüel bakım ve uygulamalar	Kalite puanı
Çakırcı ve ark, 2019 (23) (Türkçe)	Kesitsel	Prekonsepsiyonel dönemden postpartum döneme kadınların geleneksel inanç ve uygulamaların belirlenmesi	Ankara	166	Al basmasından korunmak/ Al basmasını önlemek için yapılan bakım ve uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> Lohusanın yalnız bırakılmaması: 28 Bebeğe mavi boncuk, nazarlık, iğne, dini araç gereç (Kur'an-ı Kerim, nazar duası, muska vb.) takmak/yanına koymak: 27 Anneye/bebeğe kırmızı örtü/tülbent örtmek, kurdele bağlamak: 25 Dua etmek/okumak/hocaya okutmak: 24 Evde erkek bulunmasını sağlamak ya da odaya erkek elbisesi koymak: 13 	Evet: 5/8
Çalışkan ve Bayat, 2011 (24) (Türkçe)	Tanımlayıcı	Annelerin bebek bakımı uygulamaları ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi	Neveşehir	320	Bebeğin sarılık olmasını önlemek için/ Sarılık olduğunda yapılan bakım ve uygulamalar Nazardan korunmak için/ Nazar oldu ise yapılan bakım ve uygulamalar Diğer bakım ve uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> Bebeğe sarı renkte kıyafet giydirmek: 131 Bebeği içinde altın, tuz, 40 taş, yumurta kabuğu/sarı, gelincik suyu vb. olan suda yıkamak: 131 Bebeğe mavi boncuk, nazarlık, iğne, dini araç gereç (Kur'an-ı Kerim, nazar duası, muska vb.) takmak/yanına koymak: 168 Bebeğin tırnağını kesmek için kırkının çıkmasını beklemek: 81 	Evet: 6/8
Çinar ve ark, 2015 (25) (Türkçe)	Tanımlayıcı	Annelerin bebek bakımında uyguladıkları geleneksel yöntemlerin değerlendirilmesi	Denizli	352	Doğum sonu 40. günde yapılan bakım ve uygulamalar Nazardan korunmak için/ Nazar oldu ise yapılan bakım ve uygulamalar Bebeğin sarılık olmasını önlemek için/ Sarılık olduğunda yapılan bakım ve uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> Kırk banyosu yaptıрма: 105 Dini tören düzenlemek, mevlüt okutmak: 21 lyilik/yardım yapmak: 6 Dua etmek/okumak/hocaya okutmak: 300 Bebeğe mavi boncuk, nazarlık, iğne, dini araç gereç (Kur'an-ı Kerim, nazar duası/boncuğu, muska vb.) takmak/yanına koymak: 115 Bebeğin üzerine ya da yüzüne sarı örtü, tülbent örtmek: 7 	Evet: 5/8
Erenoğlu ve ark, Kalitatif 2017 (26) (Türkçe)	Tanımlayıcı	Hatay'da gebelik doğum ve lohusalık süreçlerinde anneye ve yenidoğana yönelik geleneksel uygulamaların belirlenmesi	Hatay	40	Bebeğin sarılık olmasını önlemek için/ Sarılık olduğunda yapılan bakım ve uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> Bebeğin üzerine ya da yüzüne sarı örtü, tülbent örtmek: 21 Bebeğin beşiğine sarımsak ve üzüm takmak/koymak: 3 	Evet: 5/10
Gökdoğan ve Akdolun Balkaya, 2013 (27) (İngilizce)	Tanımlayıcı	0-6 aylık bebeği olan annelerin emzirme durumlarını, anne sütünü arttırmaya yönelik geleneksel uygulamalarını ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi	Kütahya	216	Nazardan korunmak için/ Nazar oldu ise yapılan bakım ve uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> Dua etmek/okumak/hocaya okutmak: 132 Bebeğe mavi boncuk, nazarlık, iğne, dini araç gereç (Kur'an-ı Kerim, nazar duası/boncuğu, muska vb.) takmak/yanına koymak: 10 	Evet: 6/8
Güler ve ark, 2018 (28) (Türkçe)	Tanımlayıcı	12 aylık bebeği olan annelerin bebek bakımında başvurdukları geleneksel uygulamaları ve tutumlarının belirlenmesi	Gaziantep	172	Bebeğin sarılık olmasını önlemek için/ Sarılık olduğunda yapılan bakım ve uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> Bebeğin üzerine ya da yüzüne sarı örtü, tülbent örtmek: 21 Bebeğin beşiğine sarımsak ve üzüm koymak/takmak: 3 	Evet: 6/8
Gürsoy ve ark, 2020 (29) (Türkçe)	Kesitsel	Annelerin bebeklerinin bakımı, hastalıklardan korunması ve sağlıklı olması için yaptıkları geleneksel uygulamaların belirlenmesi	Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 23 il	230	Doğum sonu 40. günde yapılan bakım ve uygulamalar Nazardan korunmak için/ Nazar oldu ise yapılan bakım ve uygulamalar Diğer bakım ve uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> Anneyi ve/veya bebeği 40. güne kadar evden dışarı çıkarmamak: 39 Anne ve bebeğin yanında/yastığının/yatağının altında metal eşyalar, iğne, bıçak, ekmek, nazar boncuğu, çörek otu, anahtar, dini araç gereç (Kur'an-ı Kerim vb.) bulundurmamak: 16 Bebeğe mavi boncuk, nazarlık, iğne, dini araç gereç (Kur'an-ı Kerim, nazar duası/boncuğu, muska vb.) takmak/yanına koymak: 12 Bitki (üzerlik bitkisi), tütsü yakmak: 9 Bebeğin ve annenin kırkını çıkarmak, kırk çıkartma merasimi yapmak: 5 Dua etmek/okumak/hocaya okutmak: 55 Kursun dökmek/döktürmek: 11 Bebeğe mavi boncuk, nazarlık, iğne, dini araç gereç (Kur'an-ı Kerim, nazar duası/boncuğu, muska vb.) takmak/yanına koymak: 24 Boyu kısa kalmasını diye bebeğin üstünden geçmemek: 5 	Evet: 6/8
Hacıhasanoğlu Aşilar ve Bekar, 2018 (30) (Türkçe)	Tanımlayıcı	0-24 aylık çocuğu olan annelerin çocuk bakımına ilişkin bilgi, geleneksel inanç ve uygulamalarını belirlenmesi	Erzincan	207	Bebeğin sarılık olmasını önlemek için/ Sarılık olduğunda yapılan bakım ve uygulamalar Doğum sonu 40. günde yapılan bakım ve uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> Bebeğin üzerine ya da yüzüne sarı örtü, tülbent örtme: 81 Bebeğe sarı renkli kıyafetleri giydirmek: 81 Bebeği içinde altın, tuz, 40 taş, yumurta kabuğu/sarı, gelincik suyu vb. olan suda yıkamak: 81 40. gün misafirliğe/gezmeye gitmek, dışarı çıkmak: 49 	Evet: 5/8
İnci ve ark, 2019 (31) (Türkçe)	Tanımlayıcı	0-12 aylık bebeği olan annelerin çocuk bakımına ilişkin başvurdukları geleneksel uygulamalarını belirlenmesi	Batman	200	Bebeğin beslenmesine yönelik yapılan bakım ve uygulamalar Bebeğin sarılık olmasını önlemek için/ Sarılık olduğunda yapılan bakım ve uygulamalar Doğum sonu 40. Günde yapılan bakım ve uygulamalar Nazardan korunmak için/ Nazar oldu ise yapılan bakım ve uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> Bebek doğduktan sonra emzirmek için üç ezan vakti beklemek: 4 Bebeğin ileride sabırlı olması için doğum sonu ilk 24 saat kadar meme vermemek: 11 Bebeğin üzerine ya da yüzüne sarı örtü, tülbent örtmek: 71 Bebeğe altın takmak: 32 Bebeği içinde altın, tuz, 40 taş, yumurta kabuğu/sarı, gelincik suyu vb. olan suda yıkamak: 32 Bebeğin kırkını çıkarmak, kırk çıkartma merasimi yapmak: 62 Anne ve bebeği yıkamak/kırk banyosu yaptırmak: 61 Bebeğe mavi boncuk, nazarlık, iğne, dini araç gereç (Kur'an-ı Kerim, nazar duası/boncuğu, muska vb.) takmak/yanına koymak: 91 Dua etmek/okumak/hocaya okutmak: 67 	Evet: 8/8
Karabulutlu, 2014 (32) (Türkçe)	Tanımlayıcı	Kadınların doğum sonu dönemde yenidoğan bakımına yönelik yaptıkları geleneksel uygulamaların belirlenmesi	Kars	500	Al basmasından korunmak/ Al basmasını önlemek için yapılan bakım ve uygulamalar Diğer bakım ve uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> Anneyi ve bebeği evde yalnız bırakmamak: 57 İki lohusa kadının karşılaşınca iğne değiştirmesi: 30 Bebeğin ve annenin kırkını çıkarmak, kırk çıkartma merasimi yapmak: 313 40. gün misafirliğe/gezmeye gitmek, dışarı çıkmak: 7 	Evet: 5/8

Tablo 1. Çalışmaların Özellikleri, Verileri ve Kalite Değerlendirme Puanları - Devamı

Yazarlar/ Yayın yılı/ Yayın dili	Çalışma Deseni	Amaç	Araştırmacının Yapıldığı yer	Örneklem Hacmi	Spiritüel bakım ve uygulamalara yönelik temalar	Doğum sonu dönemde yapılan spiritüel bakım ve uygulamalar	Kalite puanı
Karahan ve ark, 2017 (33) (İngilizce)	Tanımlayıcı/ Kesitsel	Kadınların gebelik, doğum ve doğum sonrası dönemde anne ve bebek bakımına ilişkin geleneksel inanç ve uygulamaların belirlenmesi	İstanbul	1458	Doğum sonu 40. günde yapılan bakım ve uygulamalar Bebeğin göbeği ile ilgili yapılan bakım ve uygulamalar Bebeğin beslenmesine yönelik yapılan bakım ve uygulamalar Diğer bakım ve uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> Bebeği içinde altın, tuz, 40 taş, yumurta kabuğu/sarısi, gelincik suyu vb. olan suda yıkamak: 1085 40. gün misafirliğe/gezmeye gitmek, dışarı çıkmak: 79 Anneyi ve/veya bebeği 40. güne kadar evden dışarı çıkarmama: 711 İki kırklı/lohusa kadının birbirine ziyarete gitmesini/görüşmesini önlemek: 79 <ul style="list-style-type: none"> Bebeğin göbeğini anne için anlamı olan bir yere (cami avlusuna, okul bahçesine, hastane bahçesine, toprağa, üniversite bahçesine, zengin bir ailenin evinin bahçesine, gül ağacı dibine) gömmek: 819 <ul style="list-style-type: none"> Bebek doğduktan sonra emzirmek için üç ezan vakti beklemek: 12 <ul style="list-style-type: none"> Bebeğin kulağına ezan okuyarak, ismini koymak, isim koyma merasimi düzenlemek: 186 Bebeğin tatlı dilli olması için ağzına veya anne memesine bal veya şeker sürmek: 24	Evet: 5/8
Lafçı ve Erdem, 2014 (34) (Türkçe)	Tanımlayıcı	15-49 yaş grubu evli kadınların doğum sonu döneminde anne ve yenidoğan bakımına yönelik yaptıkları geleneksel uygulamaların belirlenmesi	Gaziantep	150	Doğum sonu 40. günde yapılan bakım ve uygulamalar Al basmasından korunmak/ Al basmasını önlemek için yapılan uygulamalar Bebeğin beslenmesine yönelik yapılan bakım ve uygulamalar Nazardan korunmak için/ Nazar oldu ise yapılan bakım ve uygulamalar Bebeğin sarılık olmasını önlemek için/ Sarılık olduğunda yapılan bakım ve uygulamalar Bebeğin göbeği ile ilgili yapılan bakım ve uygulamalar Doğum sonu 40. Günde yapılan bakım ve uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> Bebeğin ve annenin kırkını çıkarmak, kırk çıkartma merasimi yapmak: 81 Bebeği ve anneyi doğumdan 7 gün, 20 gün ve 40 günden sonra yıkamak: 62 <ul style="list-style-type: none"> Anne ve bebeğin yanında/yastığının/yatağının altında metal eşyalar, iğne, bıçak, ekmeç, nazar boncuğu, çörek otu, anahtar, dini araç gereç (Kur'an-ı Kerim vb.) bulundurmamak: 143 İki lohusa kadının karşılığınca iğne değiştirmesi: 23 Anneyi ve bebeği evde yalnız bırakmamak: 88 Annenin yatağını kırmızı ve siyah iple çevrelemek: 26 Annenin ve bebeğin odasındaki ışığı kırk gün söndürmemek: 115 Anneye/bebeğe kırmızı örtü/tülbent örtmek, kurdele bağlamak: 55 Lohusayı aynaya baktırmamak: 17 Evde erkek bulunmasını sağlamak ya da odaya erkek elbisesi koymak: 41 Aynı gün başka bir kırklı/lohusa kadına giden, düğün/ölü evinden çıkan, adetli kadın, yeni nikâhli/evlilerin lohusa ziyaretine gitmez: 99 <ul style="list-style-type: none"> Bebek doğduktan sonra emzirmek için üç ezan vakti beklemek: 24 <ul style="list-style-type: none"> Dua etmek/okumak/hocaya okutmak: 134 Bebeğe mavi boncuk, nazarlık, iğne, dini araç gereç (Kur'an-ı Kerim, nazar duası/boncuğu, muska vb.) takmak/yanına koymak: 64 Kurşun dökmek/döktürmek: 83 <ul style="list-style-type: none"> Bebeğin üzerine ya da yüzüne sarı örtü, tülbent örtmek: 126 Bebeği içinde altın, tuz, 40 taş, yumurta kabuğu/sarısi, gelincik suyu vb. olan suda yıkamak: 42 Bitki (üzerlik bitkisi), tütsü yakmak: 13 <ul style="list-style-type: none"> Bebeğin göbeğini anne için anlamı olan bir yere (cami avlusuna, okul bahçesine, hastane bahçesine, toprağa, üniversite bahçesine, zengin bir ailenin evinin bahçesine, gül ağacı dibine) gömmek: 76 Kız bebeğin göbeğini eve, oğlanını dışarıya atmak: 16 <ul style="list-style-type: none"> Bebeği ve anneyi doğumdan 7 gün, 20 gün ve 40 günden sonra yıkamak: 62 Kadının 40 gün cinsel ilişkiye girmemesi/eşyle birlikte olmaması: 124	Evet: 6/8
Okka ve ark, 2016 (35) (İngilizce)	Kesitsel	Geleneksel uygulamaları ve bunların annelerin tarafından gebelik, doğum, doğum sonrası ve yenidoğan bakımı sırasında ne ölçüde uygulandığını belirlenmesi	Konya	450	Al basmasından korunmak/ Al basmasını önlemek için yapılan bakım ve uygulamalar Bebeğin beslenmesine yönelik yapılan bakım ve uygulamalar Bebeğin sarılık olmasını önlemek için/ Sarılık olduğunda yapılan bakım ve uygulamalar Nazardan korunmak için/ Nazar oldu ise yapılan bakım ve uygulamalar Doğum sonu 40. Günde yapılan bakım ve uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> Anneye/bebeğe kırmızı örtü/tülbent örtmek, kurdele bağlamak: 179 Anneyi ve bebeği evde yalnız bırakmamak: 16 İki kırklı/lohusa kadının birbirine ziyarete gitmesini/görüşmesini önlemek: 127 <ul style="list-style-type: none"> Bebek doğduktan sonra emzirmek için üç ezan vakti beklemek: 42 <ul style="list-style-type: none"> Bebeğin üzerine ya da yüzüne sarı örtü, tülbent örtmek: 176 Bebeğe altın takmak: 145 Suya dua okutmak, o suyu bebeğe içirmek: 66 <ul style="list-style-type: none"> Bebeğe mavi boncuk, nazarlık, iğne, dini araç gereç (Kur'an-ı Kerim, nazar duası/boncuğu, muska vb.) takmak/yanına koymak: 395 Dua etmek/okumak/hocaya okutmak: 192 Bitki (üzerlik bitkisi), tütsü yakmak: 165 İğde ağacından dal kesip bebeğin yatağının üzerinde koymak: 151 <ul style="list-style-type: none"> Anneyi ve/veya bebeği 40. güne kadar evden dışarı çıkarmamak: 175 Bebeği içinde altın, tuz, 40 taş, yumurta kabuğu/sarısi, gelincik suyu vb. olan suda yıkamak: 166 40. gün banyodan sonra, dualar okunurken anne ve bebeğin başlarına kutsal su (zemzem) dökmek: 39	Evet: 5/8
Önen ve Masyon, 2017 (36) (Türkçe)	Kesitsel	15-49 yaşlarındaki kadınların geleneksel bebek bakım uygulamalarını ve etkileyen faktörlerin incelenmesi	Bitlis	230	Doğum sonu 40. Günde yapılan bakım ve uygulamalar Bebeğin beslenmesine yönelik yapılan bakım ve uygulamalar Nazardan korunmak için/ Nazar oldu ise yapılan bakım ve uygulamalar Bebeğin sarılık olmasını önlemek için/ Sarılık olduğunda yapılan bakım ve uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> Bebeğin ve annenin kırkını çıkarmak, kırk çıkartma merasimi yapmak: 158 <ul style="list-style-type: none"> Bebek doğduktan sonra emzirmek için üç ezan vakti beklemek: 22 <ul style="list-style-type: none"> Bebeğe mavi boncuk, nazarlık, iğne, dini araç gereç (Kur'an-ı Kerim, nazar duası/boncuğu, muska vb.) takmak/yanına koymak: 79 Anne ve bebeğin yanında/yastığının/yatağının altında metal eşyalar, ekmeç, dini araç gereç (Kur'an-ı Kerim vb.) bulundurmamak: 100 <ul style="list-style-type: none"> Bebeğin üzerine ya da yüzüne sarı örtü, tülbent örtmek: 127	Evet: 8/8
Polat ve ark, 2015 (37) (İngilizce)	Tanımlayıcı	Bebek bakımında kullanılan geleneksel uygulamaların belirlenmesi	Kars	2060	Bebeğin sarılık olmasını önlemek için/ Sarılık olduğunda yapılan bakım ve uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> Bebeğin üzerine ya da sarı örtü, tülbent örtmek: 251	Evet: 5/8

Tablo 1. Çalışmaların Özellikleri, Verileri ve Kalite Değerlendirme Puanları - Devamı

Yazarlar/ Yayın yılı/ Yayın dili	Çalışma Deseni	Amaç	Araştırmanın yapıldığı yer	Örneklem Hacmi	Spiritüel bakım ve uygulamalara yönelik temalar	Doğum sonu dönemde yapılan spiritüel bakım ve uygulamalar	Kalite puanı
Sis Çelik ve ark, 2012 (38) (Türkçe)	Kesitsel	Kadınların gebelik ve doğum sonu dönemde yaptıkları geleneksel uygulamaların belirlenmesi	Erzurum	111	Bebeğin beslenmesine yönelik yapılan bakım ve uygulamalar Doğum sonu 40. Günde yapılan bakım ve uygulamalar	• Bebek doğduktan sonra emzirmek için üç ezan vakti beklemek: 23 • Bebeğin ve annenin kırkını çıkarmak, kırk çıkartma merasimi yapmak: 62 • Anneyi ve/veya bebeği 40. güne kadar evden dışarı çıkarmamak: 17	Evet: 5/8
Uğurlu ve ark, 2013 (39) (Türkçe)	Tanımlayıcı	Izmir'in Odemiş İlçesinde 0-12 aylık bebeği olan annelerin bebek bakımında uyguladıkları geleneksel yöntemlerin belirlenmesi	Izmir	150	Bebeğin sarılık olmasını önlemek için/ Sarılık olduğunda yapılan bakım ve uygulamalar Nazardan korunmak için/ Nazar oldu ise yapılan bakım ve uygulamalar Bebeğin beslenmesine yönelik yapılan bakım ve uygulamalar	• Bebeğin üzerine ya da yüzüne sarı örtü, tül bent örtmek: 48 • Bebeğe mavi boncuk, nazarlık, iğne, dini araç gereç (Kur'an-ı Kerim, nazar duası/boncuğu, muska vb.) takmak/ yanına koymak: 60 • Dua etmek/okumak/hocaya okutmak: 38 • Tuz, şeker kavurup çocuk üzerinde gezdirmek: 11 • Bebek doğduktan sonra emzirmek için üç ezan vakti beklemek: 10	Evet: 4/8
Uysal ve ark, 2017 (40) (Türkçe)	Kesitsel	0-12 aylık bebeği olan ebeveynlerin bebek bakımına ilişkin geleneksel uygulamalarının belirlenmesi	Istanbul	215	Bebeğin sarılık olmasını önlemek için/ Sarılık olduğunda yapılan bakım ve uygulamalar Al basmasından korunmak/ Al basmasını önlemek için yapılan bakım ve uygulamalar Doğum sonu 40. Günde yapılan bakım ve uygulamalar	• Bebeğin üzerine ya da yüzüne sarı örtü, tül bent örtmek: 26 • İki kırklı/lohusa kadının birbirine ziyarete gitmesini/görüşmesini önlemek: 32 • Anneyi ve bebeği evde yalnız bırakmamak: 19 • Annenin ve bebeğin odasındaki ışığı kırk gün söndürmemek: 24 • Dua etmek/okumak/hocaya okutmak: 51 • Bebeği ve anneyi doğumdan 7. gün, 20. gün ve 40. günden sonra yıkamak: 32	Evet: 6/8
Yalçın ve Koçak, 2013 (41) (Türkçe)	On test/son test kontrol ve gruplu deneysel çalışma	Gebelik, doğum ve lohusalığa ilişkin geleneksel uygulamalar konusunda anne adaylarına verilen eğitimin, geleneksel inanç ve uygulamalara etkisinin belirlenmesi	Belirtilmemiş	196	Bebeğin göbeği ile ilgili yapılan bakım ve uygulamalar Diğer bakım ve uygulamalar	• Bebeğin göbeği kuruduktan sonra nereye atılırsa/gömülürse ileride o mesleğe sahip olur düşüncesine sahip olmak: 101 • Bebeği yakınlarından başkasına kırkı çıkıncaya kadar göstermemek: 131 • Bebek doğduktan sonra bir dört yol ağzına götürmek, sıcak su ile leğende yıkamak, leğendeki suyu oraya dökmek, böylece belaların gideceğine inanmak: 45 • Dügün evinden, ölü evinden çıkan kimsenin anneyi ziyarete gitmemesi: 113	Evet: 5/9
Yalçın, 2012 (42) (Türkçe)	Kesitsel	Karaman'da kadınların gebelik, doğum, lohusalık ve bebek bakımına ilişkin geleneksel uygulamalarını ve sosyo-demografik özellikleri ile ilişkilerini belirlemek	Karaman	195	Al basmasından korunmak/ Al basmasını önlemek için yapılan bakım ve uygulamalar Bebeğin göbeği ile ilgili yapılan bakım ve uygulamalar Bebeğin sarılık olmasını önlemek için/ Sarılık olduğunda yapılan bakım ve uygulamalar	• Aynı gün başka bir kırklı/lohusa kadına giden, düğün/ölü evinden çıkan, adetli kadın, yeni nikâhlı/evlilerin lohusa ziyaretine gitmez: 22 • Anneyi ve bebeği evde yalnız bırakmamak: 125 • Kırklı kadın değirmene, düğüne, fırına gitmez, eşikten atlamaz: 99 • Anne ve bebeğin yanında/yastığının/yatağının altında metal eşyalar, iğne, bıçak, ekmek, nazar boncuğu, çörek otu, anahtar, dini araç gereç (Kur'an-ı Kerim vb.) bulundurmamak: 122 • Bebeğin göbeği uzun kesilirse, ömrü de uzun olur düşüncesine sahip olmak: 53 • Bebeğin göbeği kuruduktan sonra nereye atılırsa/gömülürse ileride o mesleğe sahip olur düşüncesine sahip olmak: 101 • Göbek kesilirken, evdeki büyüklerden birinin ya da hatırı sayılan birinin adı konur, buna "göbek adı" denir: 97 • Bebeğe altın takmak: 82 • Bebeği içinde altın, tuz, 40 taş, yumurta kabuğu/sarı, gelincik suyu vb. olan suda yıkamak: 97 • Bebeğin üzerine ya da yüzüne sarı örtü, tül bent örtmek: 10 • Sarı renkli kıyafetleri giydirmek: 67 • Bebeğin bileklerine ve boynuna sarı iplik bağlamak: 21 • Bebeğin kulaklarının arkası kesmek, akan kan bebeğin gözlerine damlatmak: 21	Evet: 8/8
Yeşilçınar ve ark, 2021 (43) (Türkçe)	Kesitsel	Doğum yapmış kadınlar da sağlık okuryazarlığı ile doğum sonrasında geleneksel uygulamalara başvurmaları arasındaki ilişkinin belirlenmesi	Batman	303	Bebeğin sarılık olmasını önlemek için/ Sarılık olduğunda yapılan bakım ve uygulamalar Nazardan korunmak için/ Nazar oldu ise yapılan bakım ve uygulamalar Doğum sonu 40. Günde yapılan bakım ve uygulamalar	• Bebeğin üzerine ya da yüzüne sarı örtü, tül bent örtmek: 83 • Sarı renkli kıyafetleri giydirmek: 83 • Dua etmek/okumak/hocaya okutmak: 24 • Bitki (üzerlik bitkisi), tütsü yakmak: 13 • Anne ve bebeği kırk gün banyo yapmamak: 54 • Kadının 40 gün cinsel ilişkiye girmemesi/eşyle birlikte olmaması: 45	Evet: 7/8
Yığıtalp ve Gümüş, 2017 (44) (Türkçe)	Kesitsel	15-49 yaş ve en az bir çocuğu olan kadınların doğum sonrası bebek bakımına yönelik yaptıkları geleneksel uygulamaların belirlenmesi	Diyarbakır	437	Bebeğin sarılık olmasını önlemek için/ Sarılık olduğunda yapılan bakım ve uygulamalar Doğum sonu 40. günde yapılan bakım ve uygulamalar Bebeğin göbeği ile ilgili yapılan bakım ve uygulamalar Bebeğin beslenmesine yönelik yapılan bakım ve uygulamalar	• Bebeğin üzerine ya da yüzüne sarı örtü, tül bent örtmek: 222 • Bebeğe altın takmak: 172 • Bebeği içinde altın, tuz, 40 taş, yumurta kabuğu/sarı, gelincik suyu vb. olan suda yıkamak: 231 • Bebeğe sarı renkli kıyafetler giydirmek: 103 • Bebeğin bileklerine ve boynuna sarı iplik bağlamak: 57 • Sarılık olduğunda bebeğin kulak arkası veya dil altını biraz kesmek: 40 • Bebeğin kırkını çıkarmak, kırk çıkartma merasimi yapmak: 363 • Anne ve bebeği yıkamak/kırk banyosu yaptırmak: 286 • Bebeğin göbeğini anne için anlamı olan bir yere (cami avlusuna, okul bahçesine, hastane bahçesine, toprağa, üniversite bahçesine, zengin bir ailenin evinin bahçesine, gül ağacı dibine) gömmek: 333 • Bebek doğduktan sonra emzirmek için üç ezan vakti beklemek: 30 • Memeden kesmek için, memeye sabır taşı sürmek: 26	Evet: 8/8
Zeyneloğlu ve Kısa, 2018 (45) (İngilizce)	Kesitsel	Doğum sonrası dönemde anne ve yenidoğan bakımına ilişkin kadınların geleneksel uygulamaların incelenmesi	Belirtilmemiş	523	Nazardan korunmak için/ Nazar oldu ise yapılan bakım ve uygulamalar Bebeğin sarılık olmasını önlemek için/ Sarılık olduğunda yapılan bakım ve uygulamalar	• Bebeğe mavi boncuk, nazarlık, iğne, dini araç gereç (Kur'an-ı Kerim, nazar duası/boncuğu, muska vb.) takmak/yanına koymak: 198 • Dua etmek/okumak/hocaya okutmak: 198 • Kurşun dökmek/döktürmek: 236 • Bebeğin üzerine ya da yüzüne sarı örtü, tül bent örtmek (248)	Evet: 6/8

Sistemik derlemede oluşturulan temalara göre; kadınların doğum sonrası dönemde yaptığı spiritüel bakım ve uygulamaların başında; al basmasından korunmak/ al basmasını önlemek için yapılan uygulamalardan; kırklı kadın değirmene, fırına, düğüne gitmez, eşikten atlamaz düşüncesinin (%50,7), anne ve bebeğin yanında/yastığının/ yatağının altında metal eşyalar, iğne, bıçak, ekme, nazar boncuğu, çörek otu, anahtar, dini araç gereç (Kur'an-ı Kerim vb.) bulundurmanın (%47,0); bebeğin beslenmesine yönelik yapılan bakım ve uygulamalardan; memeden kesmek için, memeye sabır taşı sürmek (%5,9), bebeğin ileride sabırlı olması için doğum sonu ilk 24 saat kadar meme vermemek (%5,5); doğum sonu 40. günde yapılan bakım ve uygulamalar; bebeğin ve annenin kırkını çıkarmak, kırk çıkartma merasimi yapmak (%53,1), bebeği içinde altın, tuz, 40 taş, yumurta kabuğu/sarı, gelincik suyu vb. olan suda yıkamak (%48,0); bebeğin göbeği ile ilgili yapılan bakım ve uygulamalar, bebeğin göbeğini anne için anlamlı olan bir yere (cami avlusuna, okul bahçesine, hastane bahçesine, toprağa, üniversite bahçesine, zengin bir ailenin evinin bahçesine, gül ağacı dibine) gömmek (%66), bebeğin göbeği kurduktan sonra nereye atılırsa/gömülürse ileride o mesleğe sahip olur düşüncesine sahip olmak (%51,6), bebeğin sarılık olmasını önlemek için/ sarılık olduğunda yapılan bakım ve uygulamalar; bebeğe sarı renkte kıyafet giydirmek (%31,8), bebeğin üzerine ya da yüzüne sarı örtü, tülbent örtmek (%30,2) ve nazardan korunmak için/ nazar oldu ise yapılan bakım ve uygulamaların başında; dua etmek/okumak/hocaya okutmak (%49,5), bebeğe mavi boncuk, nazarlık, iğne, dini araç gereç (Kur'an-ı Kerim, nazar duası/boncuğu, muska vb.) takmak/yanına koymanın (%42,9) geldiği tespit edilmiştir (Tablo 2).

4. Tartışma

Doğum sonu dönemde, spiritüel bakım ve uygulamalara yönelik yapılan çalışmaların incelenmesi amacıyla yapılan bu sistemik derlemede, 2011-2021 yılları arasında, Türkiye'de yapılan, Türkçe ve İngilizce olarak yayınlanan 33 çalışma analize alınmıştır. Analiz sonucunda sistemik derlemeye dahil edilen çalışmaların Türkiye'nin tüm bölgelerinde (yedi bölge) yapıldığı görülmüştür. Türkiye başta doğal, beşerî ve ekonomik olmak üzere, kendi aralarında çeşitli ve farklı özellikler gösteren yedi coğrafi bölgeye ayrılmıştır. Ayrıca farklı kültür ve etnik kökenden insanların birlikte yaşadığı, bu insanların geçmişten gelen dini inanış, adet ve birçok geleneksel bakım ve uygulamalarına sahip çıktığı bir ülkedir. Çok kültürlü bir örneklem olan Türkiye'de yapılan bu sistemik derlemenin literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Asya ve Uzak Doğu ülkelerinde başta olmak üzere, Türk toplumlarında doğum sonu dönemde anne ve bebek sağlığı üzerine olumlu veya olumsuz hiçbir etkisi olmayan geleneksel ve spiritüel uygulamaların yaygın olduğu bilinmektedir (21,25). Çalışmamıza alınan araştırmaları incelediğimizde; doğum sonu dönemde anne ve bebek bakımına yönelik yapılan "bebeğin ve annenin kırkını çıkarmak, kırk çıkartma merasimi yapmak" gibi spiritüel bakım ve uygulamaların bazıları anne ve bebek sağlığı üzerinde herhangi olumlu yada olumsuz bir etki oluşturmazken; "anne ve bebeğin yabancılardan uzak tutulması, yalnız bırakılmaması, annenin kırk gün cinsel ilişkide bulunmaması" gibi bazı spiritüel uygulamalar, sağlık yönünden olumlu karşılanmakta, "bebeğin tuzlanması, emzirilmesinin geciktirilmesi, ilk sütün verilmemesi" gibi

bazı uygulamaların ise anne ve bebek sağlığı üzerinde olumsuz etkiler oluşturabilmektedir. Bu nedenle kadınların kendi kültürlerine yönelik, spiritüel inançlar doğrultusunda uyguladıkları bakım ve uygulamaların bilinmesi, anne ve bebek sağlığı adına ortaya çıkabilecek olumsuzlukların önlenmesi ve geleneklere sahip çıkılması açısından önem arz etmektedir.

Doğum sonu dönemde Türkiye'de sık yapılan spiritüel bakım ve uygulamalardan biride al basmasına yönelik yapılan uygulamalardır. Bu inanış, Türkiye'de yeni doğum yapmış lohusa kadınlara görülen, onların korkmasına, hasta olmasına, hatta ölmesine neden olan kötü bir varlık (cin, peri veya şeytan olduğu düşünülen ruh), "al karısı/al basması" olarak ifade edilmekte, pek çok kadında doğum sonrası dönemde, geçici ve kendini sınırlayıcı ruhsal durum değişiklikleri ve sorunlar oluşturabilmektedir. (20,22,23,50). Modern tıp öncesi dönemde insanoğlunun üstesinden gelemediği sorunlarından birisi de 1858 yılında Victor Luis Marce tarafından anlamlandırılabilen "doğum sonrası (postpartum) sendromdur". Tıp dilinde lohusalık sendromu" olarak karşımıza çıkan bu durum yeni doğum yapmış kadınların hemen hemen hepsinde doğumun hemen ardından takip eden ilk bir yıl içerisinde baş gösteren ve şiddetine göre üç farklı boyutta oluşan psikolojik bir rahatsızlıktır. Doğurgan kadının biyolojisi, fizyolojisi ve psikolojisiyle yakinen ilgili olan bu ruh durum bozukluğu insanlığın ilk evresiyle, ilk kadının ilk doğumuyla insanlık tarihinde yerini almıştır. Nitekim modern tıp öncesi dönemde nedeni bulunamamış, bugün ise doğum sonrası sendrom olarak adlandırılan lohusa kadının ve yeni doğan bebeğin yaşadığı ruhsal dönüşümün halk zihninde "al karısı/al basması" olarak söylenmektedir (50). Sistemik derlemeye alınan çalışmalarda al basmasını önlemek için birden fazla spiritüel bakım ve uygulamaların yapıldığı ve bu uygulamaların birçoğunun (Anneyi ve bebeği evde yalnız bırakmamak, evde erkek bulunmasını sağlamak vb.) zararsız olduğu, al basması inancının ülkemizin her bölgesinde halen devam ettirildiği görülmektedir (16,20,22,23,32,34,35,40,42). Farklı kültürlerle sahip olan insanların sağlık gereksinimleri de farklılık gösterebileceğinden bütün insanların kendi kültürel özelliklerini açıkça ifade etmeleri, doğum sonu dönemde de kendi spiritüel bakım ve uygulamalarını devam ettirmeleri önemlidir. Anne ve bebeğe bakım veren ebe ve hemşireler başta olmak üzere tüm sağlık personellerinin, hizmet verdikleri toplumun kültürel yapısını tanıması ve bireylerin kültürel değerlerine saygı duyması ve bu doğrultuda gerekli bakım ve destek vermesi önemlidir.

Literatürde doğum sonu dönemde emzirmenin geç başlamasını etkileyen faktörler arasında yanlış inanç ve uygulamaların yaygın olduğu, annelerin gebelikten itibaren bebeklerini doğar doğmaz (ilk bir saatte) emzirmelerinin gerekliliği ve önemi konusunda eğitilmelerinin önemli olduğu belirtilmektedir (31,33-36). Çalışmamızda, bebeğin beslenmesine yönelik yapılan spiritüel bakım ve uygulamaların bebeğin sağlığı açısından zararlı uygulamalar olduğu (bebek doğduktan sonra emzirmek için üç ezan vakti beklemek vb.) görülürken, çalışmalarda zararı olmayan spiritüel bakım ve uygulamalarında (bebeği büyüklerin yanında emzirmemek, memeden kesmek için memeye sabır taşı sürmek) bulunduğu görülmektedir. Türkiye'de yapılan çalışmaların bulgularına paralel olarak dünyada da bazı geleneksel inanç ve uygulamalar nedeniyle bebekler geç emzirilmektedir.

Tablo 2. Doğum Sonu Dönemde Yapılan Spiritüel Bakım ve Uygulamalarla İlgili Bulguların Çalışmalara Göre Dağılımı

	Spiritüel Bakım ve Uygulamalara Yönelik Bulgular	Çalışmalar
1) Al basmasından korunmak/ Al basmasını önlemek için yapılan uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> Kırlık kadın değirmene, fırına, düğüne gitmez, eşikten atlamaz:99/195 (%50,7) Anne ve bebeğın yanında/yastığının/yatağının altında metal eşyalar, iğne, bıçak, ekmeç, nazar boncuğu, çörek otu, anahtar, dini araç gereç (Kur'an-ı Kerim vb.) bulundurmamak: 423/899 (%47,0) Anneyi ve bebeğı evde yalnız bırakmamak: 1417/3594 (%39,4) Annenin ve bebeğın odasındaki ışığı kırk gün söndürmemek: 139/365 (%38,1) Anneye/bebeğeye kırmızı örtü/tülbent örtmek, kurdele bağlamak: 295/860 (%34,3) İki lohusa kadının karşılaşınca iğne değıştirmesi: 734/2637 (%27,8) Dua etmek/okumak/hocaya okutmak:74/316 (%23,4) Evde erkek bulunmasını sağılamak ya da odaya erkek elbisesi koymak: 54/316 (%17,0) Annenin yatağını kırmızı ve siyah iple çevrelemek:26/1550 (%17,3) Lohusayı aynaya baktırmamak: 17/150 (%11,3) İki kırlık/lohusa kadının birbirine ziyarete gitmesini/görüşmesini önlemek: 238/2123 (%11,2) 	9 çalışma (16, 20, 22, 23, 32, 34, 35, 40, 42)
2) Bebeğın beslenmesine yönelik yapılan bakım ve uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> Memeden kesmek için, memeye sabır taşı sürmek:26/437 (%5,9) Bebeğın ileride sabırlı olması için doğum sonu ilk 24 saat kadar meme vermemek: 11/200 (%5,5) Bebek doğduktan sonra emzirmek için üç ezan vakti beklemek: 167/3186 (%5,2) 	8 çalışma (31, 33-36, 38, 39, 44)
3) Doğum sonu 40. Günde yapılan bakım ve uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> Bebeğın ve annenin kırkını çıkarmak, kırk çıkartma merasimi yapmak: 1713/3223 (%53,1) Bebeğı içinde altın, tuz, 40 taş, yumurta kabuğu/sarışı, gelincik suyu vb. olan suda yıkamak: 2160/4492 (%48,0) Anneyi ve/veya bebeğı 40. güne kadar evden dışarı çıkarmamak: 963/2347 (%41,0) Anne ve bebeğı yıkamak/kırk banyosu yaptırmak: 506/1292 (%39,1) 40. gün banyodan sonra, dualar okunurken anne ve bebeğın başlarına kutsal su (zemzem) dökmek: 39/450 (%8,6) Kadının 40 gün cinsel ilişkiye girmemesi/eşiyle birlikte olmaması: 169/453/ (%37,3) Aynı gün başka bir kırlık/lohusa kadına giden, düğün/ölü evinden çıkan, adetli kadın, yeni nikâhlı/evlilerin lohusa ziyaretine gitmez: 121/348 (%33,7) Bitki (üzerlik bitkisi), tütsü yakmak: 198/1179 (%6,9) 40. gün misafirliğe/gezmeye gitmek, dışarı çıkmak: 143/ 2263 (%6,3) Dini tören düzenlemek, mevlüt okutmak: 82/893 (%2,6). İyilik/yardım yapmak: 8/639 (%1,2) 	19 çalışma (14-18, 21, 22, 25, 29-31, 33-37, 40, 43, 44)
4) Bebeğın göbeği ile ilgili yapılan bakım ve uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> Bebeğın göbeğini anne için anlamı olan bir yere (cami avlusuna, okul bahçesine, hastane bahçesine, toprağa, üniversite bahçesine, zengin bir ailenin evinin bahçesine, gül ağacı dibine) gömmek: 2347/3553 (%66,0) Bebeğın göbeği kuruduktan sonra nereye atılırsa/gömlürse ileride o mesleğe sahip olur düşüncesine sahip olmak: 391/202 (%51,6) Göbek kesilirken, evdeki büyüklere birinin ya da hatırı sayılan birinin adı konur, buna "göbek adı" denir: 97/195 (%48,2) Bebeğın göbeğini (evde, Kur'anı-kerim arasında vb.) saklamak: 33/98 (%33,6) Kız bebeğın göbeğini eve, oğlanınkini dışarıya atmak: 16/150 (%10,6) 	7 çalışma (13, 17, 33, 34, 41, 42, 44)
5) Al basmasından korunmak/ Al basmasını önlemek için yapılan uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> Kırlık kadın değirmene, fırına, düğüne gitmez, eşikten atlamaz:99/195 (%50,7) Anne ve bebeğın yanında/yastığının/yatağının altında metal eşyalar, iğne, bıçak, ekmeç, nazar boncuğu, çörek otu, anahtar, dini araç gereç (Kur'an-ı Kerim vb.) bulundurmamak: 423/899 (%47,0) Anneyi ve bebeğı evde yalnız bırakmamak: 1417/3594 (%39,4) Annenin ve bebeğın odasındaki ışığı kırk gün söndürmemek: 139/365 (%38,1) Anneye/bebeğeye kırmızı örtü/tülbent örtmek, kurdele bağlamak: 295/860 (%34,3) İki lohusa kadının karşılaşınca iğne değıştirmesi: 734/2637 (%27,8) Dua etmek/okumak/hocaya okutmak:74/316 (%23,4) Evde erkek bulunmasını sağılamak ya da odaya erkek elbisesi koymak: 54/316 (%17,0) Annenin yatağını kırmızı ve siyah iple çevrelemek:26/1550 (%17,3) Lohusayı aynaya baktırmamak: 17/150 (%11,3) İki kırlık/lohusa kadının birbirine ziyarete gitmesini/görüşmesini önlemek: 238/2123 (%11,2) 	9 çalışma (16, 20, 22, 23, 32, 34, 35, 40, 42)
6) Bebeğın beslenmesine yönelik yapılan bakım ve uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> Memeden kesmek için, memeye sabır taşı sürmek:26/437 (%5,9) Bebeğın ileride sabırlı olması için doğum sonu ilk 24 saat kadar meme vermemek: 11/200 (%5,5) Bebek doğduktan sonra emzirmek için üç ezan vakti beklemek: 167/3186 (%5,2) 	8 çalışma (31, 33-36, 38, 39, 44)
7) Doğum sonu 40. Günde yapılan bakım ve uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> Bebeğın ve annenin kırkını çıkarmak, kırk çıkartma merasimi yapmak: 1713/3223 (%53,1) Bebeğı içinde altın, tuz, 40 taş, yumurta kabuğu/sarışı, gelincik suyu vb. olan suda yıkamak : 2160/4492 (%48,0) Anneyi ve/veya bebeğı 40. güne kadar evden dışarı çıkarmamak: 963/2347 (%41,0) Anne ve bebeğı yıkamak/kırk banyosu yaptırmak: 506/1292 (%39,1) 40. gün banyodan sonra, dualar okunurken anne ve bebeğın başlarına kutsal su (zemzem) dökmek: 39/450 (%8,6) Kadının 40 gün cinsel ilişkiye girmemesi/eşiyle birlikte olmaması: 169/453/ (%37,3) Aynı gün başka bir kırlık/lohusa kadına giden, düğün/ölü evinden çıkan, adetli kadın, yeni nikâhlı/evlilerin lohusa ziyaretine gitmez: 121/348 (%33,7) Bitki (üzerlik bitkisi), tütsü yakmak: 198/1179 (%6,9) 40. gün misafirliğe/gezmeye gitmek, dışarı çıkmak: 143/ 2263 (%6,3) Dini tören düzenlemek, mevlüt okutmak: 82/893 (%2,6). İyilik/yardım yapmak: 8/639 (%1,2) 	19 çalışma (14-18, 21, 22, 25, 29-31, 33-37, 40, 43, 44)
8) Bebeğın göbeği ile ilgili yapılan bakım ve uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> Bebeğın göbeğini anne için anlamı olan bir yere (cami avlusuna, okul bahçesine, hastane bahçesine, toprağa, üniversite bahçesine, zengin bir ailenin evinin bahçesine, gül ağacı dibine) gömmek: 2347/3553 (%66,0) Bebeğın göbeği kuruduktan sonra nereye atılırsa/gömlürse ileride o mesleğe sahip olur düşüncesine sahip olmak: 391/202 (%51,6) Göbek kesilirken, evdeki büyüklere birinin ya da hatırı sayılan birinin adı konur, buna "göbek adı" denir: 97/195 (%48,2) Bebeğın göbeğini (evde, Kur'anı-kerim arasında vb.) saklamak: 33/98 (%33,6) Kız bebeğın göbeğini eve, oğlanınkini dışarıya atmak: 16/150 (%10,6) 	7 çalışma (13, 17, 33, 34, 41, 42, 44)
9) Bebeğın sarılık olmasını önlemek için/ Sarılık olduğunda yapılan bakım ve uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> Bebeğ sarı renkte kıyafet giydirmek: 465/1462 (%31,8) Bebeğın üzerine ya da yüzüne sarı örtü, tülbent örtmek: 2497/8247 (%30,2) Bebeğeye altın takmak: 470/2030 (%23,1) Suya dua okutmak, o suyu bebeğeye içirmek: 66/450 (%14,6) Bebeğın bileklerine ve boynuna sarı iplik bağlamak: 78/632 (%12,3) Bebeğın kulaklarının arkası kesmek, akan kan bebeğın gözlerine damlatmak: 61/632 (%9,6) Bebeğın beşiğine sarımsak ve üzüm takmak/koymak: 6/ 388 (%1,6) 	20 çalışma (13, 14, 18, 19, 24, 25, 27, 28, 30, 31, 34-37, 39, 40, 42-45)
10) Nazardan korunmak için/ Nazar oldu ise yapılan bakım ve uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> Dua etmek/okumak/hocaya okutmak: 2163/ 4365 (49,5) Bebeğeye mavi boncuk, nazarlık, iğne, dini araç gereç (Kur'an-ı Kerim, nazar duası/boncuğu, muska vb.) takmak/ yanına koymak: 1868/4353 (%42,9) Kurşun dökmek/döktürmek: 333/1075 (%30,9) İğde ağacından dal kesip bebeğın yatağının üzerine koymak: 131/450 (%29,1) 	13 çalışma (13, 24-26, 28, 29, 31, 34-36, 39, 43, 45)
11) Diğer bakım ve uygulamalar	<ul style="list-style-type: none"> Bebeğı yakınlarından başkasına kırkı çıkıncaya kadar göstermemek: 131/196 (%66,8) Düğün evinden, ölü evinden çıkan kimsenin anneyi ziyarete gitmemesi: 113/196 (%57,6) Bebeğı ve anneyi doğumdan 7 gün sonra, 20 gün sonra ve 40 günden sonra yıkamak: 62/150 (%41,3) Bebeğın tırnağını kesmek için kırkının çıkmasını beklemek: 303/1354 (%22,3) Leğende yıkamak, leğendeki suyu oraya dökmek, böylece belaların gideceğine inanmak: 45/196 (%22,9) Bebeğın kulağına ezan okumak, ismini koymak, isim koyma merasimi düzenlemek: 186/1458 (%12,7) Tuz, şeker kavurup çocuk üzerinde gezdirmek: 11/150 (%7,3) Bebeğın tırnağını babasının cebinden para alınca kesmek: 21/748 (%2,8) Boyu kısa kalmasını diye bebeğın üstünden geçmemek: 5/207 (%2,4) Bebeğın tatl dilili olması için ağzına veya anne memesine bal veya şeker sürmek: 24/1458 (%1,4) Bebek doğduktan sonra bir dört yol ağzına götürmek, sıcağı su ile leğende yıkamak, leğendeki suyu oraya dökmek, böylece belaların gideceğine inanmak: 45/196 (%22,9) 	8 çalışma (14, 18, 22, 24, 29, 32, 33, 41)

Güney Asya'daki kadınların kolostrumu bebek tarafından sindirilemediğini düşündükleri için bebeğe vermedikleri, Hindistan'daki kadınların emzirmeye başlamak için iki gün beklediği bazı ülkelerde ise annelerin kolostrumu sağıp atma uygulamasının yapıldığı belirtilmektedir (46). Çalışmamızda, Türkiye'de son yıllarda aile sağlığı merkezleri ve hastanelerde emzirme danışmanlığının yaygın olarak yürütülmesi, anne ve bebek dostu hastane uygulamalarının devam etmesi ve emzirmenin teşvik edilmesi nedeniyle annelerin doğum sonu bebeklerinin beslenmesine yönelik pek fazla zararlı uygulamalar yapmadıkları görüldüğü emzirme ile ilgili zararlı spiritüel uygulamaların emzirmeye doğum sonu dönemde emzirmeye geç başlanmasına neden olduğu görülmektedir. Yenidoğanların, ilk bir saate emzirmesinin yenidoğan sağlığı açısından önemi göz önünde bulundurulduğunda konu hakkında gebelere eğitim verilmesinin gerekliliği görülmektedir. Ayrıca kadın ve ailesine bakım veren sağlık personelinin bireyi bütüncül olarak değerlendirmesi, onların inandıkları ve yaptıkları geleneksel uygulamaları ortaya çıkaracak şekilde veri toplaması ve sağlığa zarar verebilecek türdeki geleneksel uygulamaları ve bunun getireceği riskleri azaltabilmek için uygun sağlık eğitimi vermesi, kadınların geleneksel uygulama yapma nedenlerinin de belirlenerek bu yetersizliklerin ortadan kaldırılması yönünde çalışmaların yapılması önerilebilir.

Kırk çıkarma işlemi, anne ve bebek sağlığı için zararlı olmayan bir takım spiritüel uygulamaları içermekle birlikte birçok kültürde doğumdan sonra uygulanan en yaygın geleneksel uygulamalar arasında yer almaktadır. Kırklama geleneği; anne ve bebek kırk günlük olunca yapılan uygulama olup, farklı şekillerde uygulanmaktadır (13). Dahil edilen çalışmalardan elde edilen bulgular doğrultusunda, doğum sonu 40. günde yapılan bakım ve uygulamaların genelde dini merasim, tören, temizlenme, arınma şeklinde olduğu, en çok bebeğin ve annenin kırkını çıkarmak, kırk çıkartma merasimi yapmak ve bebeği içinde altın, tuz, 40 taş, yumurta kabuğu/sarı, gelincik suyu vb. olan suda yıkamak gibi spiritüel uygulamaların yapıldığı ve bu uygulamaların zararsız yönlerinin olduğu görülmektedir. Türkiye'deki çalışma sonuçlarının literatürle paralel olduğu görülmekte olup, Çin, İran ve Hindistan gibi bazı toplumlarda, benzer şekilde spiritüel uygulamalar (anne ve bebeğin 40 gün dışarıya çıkarılmaması ve ziyaret edilmemesi, kırk çıkarma töreni vb.) bulunmaktadır. Tayland kültüründe ise, kırk günün sonunda anne özel bitkilerin ve ilaçların olduğu bir su ile banyo yaptırılarak kırklama yapıldığı, Hindistan'da anne ve bebeğin doğumdan sonra savunmasız olduğu kabul edildiği ve doğum sonrasında anne ve bebeği hastalığa maruz kalmaktan ve kötü ruhlardan korumak için, 40 güne kadar evde kaldığı belirtilmektedir (17,29,33). Ayrıca birçok kültürde (Arap ülkeleri, Tayland, Çin vb.), doğum sonrası kadınlar kirlenmiş olarak görülmekte ve kanama (loşia) kesilinceye kadar kirli kabul edilmektedirler (46,47). Araştırma sonuçlarının da ortaya koyduğu gibi geleneksel uygulamalar dünyanın her yerinde yaygın olarak sürdürüldüğü bir gerçektir. Kırk çıkarma uygulamalarına bakıldığında, anne ve bebek sağlığı açısından riskli olmadığı ve aileyi psikolojik olarak rahatlatan bir durum olduğu görülmektedir.

Doğum sonu dönemde verilen bakımın yetersizliği, bireyleri sağlık sorunlarını çözmek için geleneksel uygulamalar yapmaya yönlendirmekte, çeşitli nedenlerle bireyler sağlık problemlerini içinde yaşadıkları toplumdan

görmüş oldukları geleneksel uygulamalarla çözmeye çalışmaktadırlar (38). Bebeğin göbeği ile ilgili yapılan bakım ve uygulamalarda bu uygulamalardandır. Sistematik derleme kapsamına dahil edilen çalışmaların çoğunda; bebeğin göbeğini anne için anlamı olan bir yere gömmek ve bebeğin göbeği kuruduktan sonra nereye atılırsa/ gömülürse ileride o mesleğe sahip olur düşüncesine sahip olmak gibi bazı zararlı olmayan uygulamaların yapıldığı, bunun yanında bebeğin göbeği çabuk düşsün diye göbeğe toprak ya da zararlı metal bağlamak gibi birtakım zararlı uygulamalarında yapıldığı görülmüştür (13,17,33,34,41,42,44). Bu sonuç annelerin konuyla ilgili eğitilmeleri gereğini ortaya koymaktadır.

Yenidoğan sarılığı, yenidoğan döneminde en sık karşılaşılan sorunlardandır ve bu tür durumlarda bebeğin sağlık kuruluşuna götürülerek tetkiklerinin, gerektiğinde tedavisinin yapılması önemlidir. Bebeğin sarılık olmaması için uygulanan geleneksel uygulamalarda kültürel ve bölgesel farklılıklar olmasına rağmen bu uygulamanın Türkiye'de oldukça yaygın olduğu görülmektedir (13,14,29). Dahil edilen çalışmalara göre; bebeğin sarılık olmasını önlemek için/sarılık olduğunda yapılan bakım ve uygulamaların en çok bebeğe sarı renkte kıyafet giydirmek ve bebeğin üzerine ya da yüzüne sarı örtü, tülbent örtmek olduğu, bu spiritüel bakım ve uygulamaların bebek sağlığını olumsuz etkilemediği ancak oluşabilecek sarılığın geç fark edilmesine neden olabileceği saptanmıştır. Buna karşın "bebeğin kulaklarının arkasını kesmek, akan kanı bebeğin gözlerine damlatmak" şeklinde yapılan uygulamalar son derece yanlıştır. Sarılıkla ilgili spiritüel yaklaşımlar literatürde bildirilenlere benzemektedir (48). Bebeğin sarılık olmaması için uygulanan geleneksel uygulamalarda kültürel ve bölgesel farklılıklar olmasına rağmen Türkiye'de oldukça yaygın yapıldığı, yararlı olmayıp zararı da olmayan geleneksel uygulamaları değiştirmek için annelere ısrar edilmemesi ancak herhangi bir yararının da olmadığına açıklanması gerekir. Sarılık olması halinde bu tür uygulamalarla zaman kaybedilmeden tedavisi için bebeğin bir sağlık kuruluşuna götürülmesinin önemi annelere anlatılmalıdır. Sarılık ile ilgili yapılan zararlı olmayan spiritüel uygulamalar için annelere ısrar edilmeden bu uygulamaların herhangi bir yararının olmadığına açıklanması önemlidir. Çünkü, bu tür uygulamalarla zaman kaybedilmeden tedavisi için bebeğin bir sağlık kuruluşuna götürülmesini geciktirebilir.

Nazar; canlı veya cansız bir varlığın, insanların başına kaza veya belâ gelmesine neden olduğuna inanılan bakıştır. Nazar inancının kökeni çok eskilere dayanır. Antik Roma ve Helen medeniyetlerinde, Müslüman, Yahudi, Budist ve Hindu toplumlarında da görülen bu inanış, özellikle yerli ve köylü toplumlarında yer etmiş, günümüze kadar hayatta kalmayı başarmıştır. Nazardan koruduğuna inanılan yöntemler toplumdan topluma farklılık gösterir. Çalışmalarda nazardan korunmak için yapılan bakım ve uygulamaların en çok dua etmek/okumak/hocaya okutmak ve bebeğe mavi boncuk, nazarlık, iğne, dini araç gereç (Kur'an-ı Kerim, nazar duası/boncuğu, muska vb.) takmak/yanına koymanın geldiği görülmektedir. Hindistan'da çoğu kadın, bebeklerinin nazardan etkilendiğine inanır, Tanzanya'da doğumdan sonraki 6-7 gün boyunca, kötü gözlerden dolayı bebek aile üyesi olmayan yabancı kişilere gösterilmez. Keçinin kulağından bir parça deri kesilir ve bebeğin alına keçi derisinden kanla bir haç yapılır (49). Kültürel özellikleri dışlayan bir sağlık bakım hizmeti

toplum tarafından kabul görmeyebilmektedir. Bu nedenle sağlık profesyonellerinin toplumu zararlı geleneksel uygulamaların sakıncaları hakkında bilgilendirmek ve yeni olanakların sunduğu imkanları anlatmak ve doğum sonrası izlemde kişilerin geleneksel uygulamalara yönelerek zarar görmesini önlemek sorumlulukları arasındadır (48). Ebe/hemşireler, kadınların kültürlerini yargılayıp tamamen yok saymadan, yanlışlarını düzeltmeli, gebelik ve doğum sonu dönemde sunduğu bakım hizmetlerinde anne ve bebeğin sağlığını koruma ve geliştirmeye yönelik uygulamalarda bulunmalıdır. Çalışmamıza alınan araştırmalarda doğum sonu dönemde anne ve bebek bakımına yönelik yapılan diğer spiritüel bakım ve uygulamaların en çok bebeği yakınlarından başkasına kırkı çıkıncaya kadar göstermemek ve düşün evinden, ölü evinden çıkan kimsenin anneyi ziyarete gitmemesi olduğu ve zararlı uygulamalar olmadığı görülmektedir. Doğum sonu dönemde ebeler ve hemşireler, kadınların inanç ve kültürel uygulamalarının farkında olmalı, sağlık üzerinde olumsuz etkisi olmayan uygulamaları desteklemeli ve olumsuz etkisi olan uygulamaları en aza indirmelidir.

5. Sonuç ve Öneriler

Çalışma kapsamına alınan araştırmaların incelenmesiyle, Türkiye'de doğum sonrası spiritüel bakım ve uygulamaların bölgesel farklılıklar göstermekle birlikte genel olarak yaygın bir şekilde uygulandığı, doğum sonu bakımında önemli yeri olan bu spiritüel uygulamaların oldukça çeşitli olduğu ve bu bakım ve uygulamaların en çok; al basmasını ve bebeğin sarılık olmasını önlemek için, nazardan korunmak için, bebeğin beslenmesine, göbeğine ve doğum sonu 40. güne yönelik olduğu görülmüştür. Mevcut çalışmada zararlı olmayan uygulamaların yanı sıra, bazı uygulamaların özellikle bebeğin sağlığını tehdit edebilecek özellikte olduğu da görülmektedir. Bu çalışmada Türkiye'de doğum sonu bakımında önemli yeri olan geleneksel uygulamaların anne ve bebek sağlığı üzerine etkilerini kanıtlarla ortaya koyan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Doğum sonu dönemde spiritüel bakım ve uygulamalara yönelik kapsamlı ve güçlü kanıtlar oluşturabilecek bilimsel çalışmaların yapılması ve olumsuz sonuçlara yönelik bu araştırmalar ışığında çözüm önerileri getirilmesi gerekmektedir.

6. Alana Katkı

Sağlık profesyonellerinin, hizmet verdiği toplumu tanıması, doğum sonu dönemde yapılan spiritüel bakım uygulamaları bilmesi anne ve bebek sağlığının korunması ve geliştirmesi için oldukça önemlidir. Bu sistematik derleme çalışmasında, bu bilgilerin elde edilmesi ve alana katkı sağlaması amacıyla yanında, sistematik derlemelerin sağlık bakımındaki önemi, kanıta dayalı uygulamalarda en güçlü kanıtların üretildiği bir araştırma yöntemi olmasından dolayı elde edilen güçlü kanıtlar; mevcut uygulamaları değiştirmede, klinik bakımın etkinliğini arttırmada, daha kaliteli ve güvenilir bir bakım sağlamada, bakım rehberleri oluşturmada ve maliyeti azaltmada kullanılabilirler. Buda çalışmanın özgün yanını oluşturmakta olup, araştırmanın ileri düzey çalışmalar için ön bulgu sunması beklenmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu sistematik derlemede, konu ile ilgili tüm çalışmalar incenmiş olsa da güncellenen araştırmaların ve bazı makalelerin araştırmacılar tarafından gözden kaçırılması mümkün olabilir.

Çıkar Çatışması

Bu makalede herhangi bir nakdi/aynı yardım alınmamıştır. Herhangi bir kişi ve/veya kurum ile ilgili çıkar çatışması yoktur.

Yazarlık Katkısı

Fikir/Kavram: RD, RKO; **Tasarım:** RD, RKO; **Denetleme:** AT; **Kaynak ve Fon Sağlama:** RD, RKO; **Malzemeler:** RD, RKO; **Veri Toplama ve/veya İşleme:** RD, RKO; **Analiz/Yorum:** RD, RKO, AT; **Literatür Taraması:** RD, RKO; **Makale Yazımı:** RD, RKO, AT; **Eleştirel İnceleme:** AT.

Kaynaklar

1. Bhuvanewari BG, Swarna S. Cultural beliefs and practices among postnatal mothers in selected rural areas. Tirupati. Narayana Nursing Journal. 2015;4(3):44-46.
2. Akbari V, Rahmatinejad P, Shater MM, Vahedian M, Khalajinia Z. Investigation of the relationship of perceived social support and spiritual well-being with postpartum depression. Journal of Education and Health Promotion.2020;28;9:174. doi: 10.4103/jehp.jehp_56_20
3. Altuntuğ K, Anık Y, Ege E. Traditional practices of mothers in the postpartum period: evidence from turkey. African Journal of Reproductive Health. 2018;22(1):94. doi: 10.29063/ajrh2018/v22i1.9.
4. who.org [Internet], WHO Recommendations on Postnatal Care of the Mother and Newborn. 2013 [cited 2021 Jan 18], Available from: https://apps.who.int/iris/bitstream/10665/97603/1/9789241506649_eng.pdf.
5. Gholami M, Tafazoli M, Mohebbi-Dehnavi Z, Kamali Z. Effect of spiritual care education on the spiritual health of preeclamptic women with postpartum stress disorder. Journal of Education and Health Promotion. 2021;30;10:443. doi: 10.4103/jehp.jehp_1335_20
6. Taşkın L. Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği. 16. baskı. Ankara: Akademisyen Kitabevi; 2020.
7. Elter PT, Kennedy HP, Chesla CA, Yimyam S. Spiritual healing practices among rural postpartum Thai Women. Journal of Transcultural Nursing. 2016;27(3):249-255. doi: 10.1177/1043659614553515
8. Gözüyeşil E., Akman G. Doğum sonu dönemde geleneksel uygulamalara yönelik yapılan araştırmaların incelenmesi. Uluslararası Hakemli Kadın Hastalıkları ve Anne Çocuk Sağlığı Dergisi. 2018;12:92-125. doi: 10.17367/JACSD.2018.1.7
9. Weinstein AC, Cohen MJ, Owens D, Schiller CE, Mary C. Kimmel A. Qualitative study of religion and spirituality in a perinatal psychiatry inpatient unit in the Southeast USA. Journal of Religion and Health. 2022;61(5):1-14 doi:10.1007/s10943-021-01451-y
10. Karaçam Z. Systematic review methodology: guidelines for preparing a systematic review. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi. 2013;6(1):26-33.
11. Moher D, Liberati A, Tetzlaff J, Altman DG. Reprint-preferred reporting items for sytematic reviews and meta-analyses: The PRISMA statement. Physical Therapy. 2009;89:873-80. doi:19723669.
12. joannabringgs org [Internet], 2017 [cited 2022 Jan 10], Available from: <https://doi.org/10.17221/96/2009-CJGPB>.
13. Açıköz A, Örsal O, Örsal O, Balci-Alparslan G. Traditional practices used by turkish mothers in the care of their babies. Holistic Nursing Practice. 2014;28:198-207. doi:10.1097/HNP.0000000000000025
14. Akçay G, Kırılı U, Topal H, Topal Y, Hakan N, Özer EA. Muğla ilinde annelerin bebek bakımında uyguladıkları geleneksel yöntemler. Ortadoğu Tıp Dergisi. 2019;11(3):263-270. doi:10.21601/ortadogutipdergisi.458292.
15. Alparslan Ö, Demirel Y. Traditional neonatal care practices in Turkey. Japan Journal of Nursing Science. 2013;10:47-54. doi:10.1111/j.1742-7924.2012.00209.x

16. Altuntuğ K, Anık Y, Ege E. Traditional practices of mothers in the postpartum period: evidence from Turkey. *African Journal of Reproductive Health*. 2018;22(1):94-102. doi: 10.29063/ajrh2018/v22i1.9
17. Arabacı Z, Yıldırım JG, Dünder BN, Kadam Z. Bebeklerde uygulanan geleneksel yöntemler. *Çocuk ve Medeniyet*. 2016;1 (1):61-86.
18. Arısoy A, Canbulat N, Ayhan F. Karaman ilindeki annelerin bebeklerinin bakımında uyguladıkları geleneksel yöntemler. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2014;17(1):23-31.
19. Aydın D, Karaca-Çiftçi E, Karataş H. Identification of the traditional methods of newborn mothers regarding jaundice in Turkey. *Journal of Clinical Nursing*. 2014;23:524-30. doi: 10.1111/jocn.12150.
20. Bakır E, İnci H, Alan S, Gökyıldız Ş, Elmas E. Adana'da albasması inanışı ve geleneksel uygulamalar. *Lokman Hekim Journal*. 2011;1(1):13-18.
21. Bayram V, Deveci SE. The evaluation of the known and/or applied traditional methods in mother care during postpartum period among married women living in Kızıltepe, Mardin Province. *Fırat Tıp Dergisi*. 2017;22(1):34-42.
22. Bilgen BS, Karataş N. Doğum sonu dönemde anne bakımına yönelik geleneksel uygulamalar. *Bozok Tıp Dergisi*. 2015;5(4):39-48.
23. Çakırer Çalbayram N, Gönenç İm, Topuz N. Traditional beliefs and practices of women from preconception period to postpartum period. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*. 2019;6(2):237-246.
24. Çalışkan Z, Bayat M. Annelerin bebek bakımı uygulamaları ve etkileyen faktörler: Bir Kapadokya örneği. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2011;14:23-30.
25. Çınar İÖ, Korkmaz Aslan G, Kartal A, İnci FH, Koşru N. Annelerin 0-1 yaş bebek bakımında başvurdukları geleneksel yöntemlerin incelenmesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*. 2015;14(5):378-387. doi: 10.5455/pmb.1-1426018987.
26. Erenoğlu R, Rana C, Tambağ H, Akdeniz Ş. Kırsal alandaki kadınların doğum-doğum sonu döneme ilgili geleneksel uygulamaları: Karaköy örneği. *Folklor/Edebiyat*. 2017;90: 183-217.
27. Gökduman M, Akdolun Balkaya N. 0-6 Aylık bebeği olan annelerin anne sütünü artırmaya yönelik geleneksel uygulamaları. *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi*. 2013;14(1):31-41.
28. Güler S, Avcı S, Yiğit F, Ortağ T. 0-12 aylık bebeği olan annelerin bebek bakımında başvurdukları geleneksel uygulamalar ve tutumlarının belirlenmesi. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*. 2018;4(1):35-50.
29. Gürsoy F, Aydoğdu F, Aysu B, Aral N. Bebeklerin sağlığı ve gelişimi ile ilgili geleneksel uygulamalar. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2020;(11):183-193. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumus/issue/59344/837136>.
30. Hacıhasanoğlu Aşilar R, Bekar P. 0-24 aylık çocuğu olan annelerin çocuk bakımına ilişkin bilgi, geleneksel inanç ve uygulamaları. *Güncel Pediatri*. 2018;16(2):1-18. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pediatri/issue/38632/448549>.
31. İnci R, Aslan S, Çınar E, Çeçen S. Batman'da yaşayan 15-49 yaş annelerin doğum sonu dönemde bebek bakımına yönelik kültüre özgü yaklaşımları. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*. 2019;9(2):225-235. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/buyasambid/issue/50052/620860>
32. Karabulutlu Ö. Kars ilinde gebelik ve doğum sonu dönemde anne bakımına yönelik yapılan geleneksel uygulamalar. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*. 2014;22(3):145- 151.
33. Karahan N, Aydın R, Güven DY, Benli AR, Kalkan NB. Traditional health practices concerning pregnancy, birth, and the postpartum period of women giving birth in the hospital. *Southern Clinics of Istanbul Eurasia*. 2017;28(3):190- 198. doi: 10.14744/scie.2017.33042
34. Lafcı D, Erdem E. Traditional practises regarding mother and infant care of 15-49 year old married women in the postpartum period. *Gaziantep Medical Journal*. 2014;20(3):226-236. doi: 10.5455/GMJ-30-149761
35. Okka B, Durduran Y, Değerli Kodaz N. Traditional practices of Konya women during pregnancy, birth, the postpartum period, and newborn care. *Turkish Journal of Medical Sciences*. 2016;46(2):501-11. doi: 10.3906/sag-1504-120.
36. Önen C, Masyon D. 15-49 yaş arası kadınların doğum sonrasında bebeğe yönelik geleneksel uygulamaları ve etkileyen faktörler. *Sağlık ve Toplum*. 2017;27(3):31-37.
37. Polat S, Özyağcıoğlu N, Bıçakçı H. Traditional practices used in infant care. *Indian Journal of Traditional Knowledge*. 2015;(1):47-51.
38. Çelik AS, Çapık A, Engin R. Erzurum'da gebelik ve doğum sonu dönemde yapılan geleneksel uygulamaların belirlenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2012;15(4):262-267.
39. Uğurlu ES, Başbakkal Z, Dayılar H, Çoban V, Ada Z. Ödemiş'te bulunan annelerin bebek bakımında uyguladıkları geleneksel yöntemlerin incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2013;2(3):342-360. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumussagbil/issue/7503/98912>
40. Uysal G, Beydağ KD, Düzkeya DS. 0-12 aylık bebeği olan ebeveynlerin bebek bakımına ilişkin geleneksel uygulamaları. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2019;10(2):211- 217. doi: 10.31067/0.2019.143
41. Yalçın H, Koçak N. Anne adaylarına verilen eğitimin gebelik, doğum ve lohusalığa ilişkin geleneksel uygulamalara etkisi. *Türkiye Klinikleri*. 2013;23(1):1-14
42. Yalçın H. Gebelik, doğum, lohusalık ve bebek bakımına ilişkin geleneksel uygulamalar (Karaman örneği). *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*. 2012;55:19-31.
43. Yeşilçınar İ, Şahin E, Mercan D. Postpartum dönemdeki kadınların sağlık okuryazarlığı ile geleneksel uygulamalara başvurumaları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*. 2021;15(3):594-601. doi: 10.21763/tjfm.865926.
44. Yiğitalp G, Gümüş F. Diyarbakır'da 15-49 yaş kadınların bebek bakımıyla ilgili geleneksel uygulamaları. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*. 2017;11(3):188-196. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tchd/issue/44274/546615>
45. Zeyneloğlu S, Kısa S. Traditional practices for maternal and newborn care among Turkish postpartum women. *Appl Nurs Res*. 2018;39:148-153. doi: 10.1016/j.apnr.2017.11.018.
46. Dennis CL, Fung K, Grigoriadis S, Robinson G, Romans S, Ross L. Traditional postpartum practices and rituals: A qualitative systematic review. *Women's Health*. 2007;3(4):487-502. doi: 10.2217/17455057.3.4.487
47. Bhuvaneswari BG, Swarna S. Cultural beliefs and practices among postnatal mothers in selected rural areas Tirupati. *Narayana Nursing Journal*. 2015;4(3):44-46.
48. Çevik A, Alan S. Doğum sonu dönemde yapılan geleneksel uygulamalar. *Lokman Hekim Dergisi*. 2020;10(1):14-22.
49. Ohnishi M, Oishi K, Leshabari S. Customs and practices during pregnancy, childbirth, and the postpartum period in the Kilimanjaro area, Tanzania. *Health Science Research*. 2015;27:85-90.
50. Kılıç Y, Eser E. Lohusalık Sendromu (al ana/alkarısı/albastı)'nun Eskiçağ Yakınoğu Toplumlarının Kültürlerindeki İzleri: Lilit Gerçeği, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi. 2018;5(17):29-60.